

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
Кафедра психології

На правах рукопису

МАХОРТОВА ІОЛІА ІОРІВНА

ВЗАЄМОБУМОВЛЕНІСТЬ МАТЕРИНСЬКОГО СТИЛЮ ВИХОВАННЯ
ТА ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ
ДИТИНИ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Спеціальність 053 Психологія
(код) (назва спеціальності)
Освітня програма Психологія
(назва)
Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього бакалавра
ступеня

Науковий керівник: д.
психологічних наук, проф.
Самойлов О.Є.

Нормоконтроль
РЕКОМЕНДОВАНО ДО
ЗАХИСТУ
Протокол № 10
засідання кафедри _____
від 15.01. _____ 2024 р.
Завідувач кафедри
(ЛМ) Людмила ПРИСНЯКОВА
(підпис) (ПІБ)

Дніпро, 2023

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вступ	Жовтень 2023 р.	виконано
2.	I Розділ	Листопад 2023 р.	виконано
3.	II Розділ	Грудень 2023 р.	виконано
4.	III Розділ	Січень 2024 р.	виконано
5.	Робота в цілому	Лютий 2024р.	виконано

Науковий керівник

Олександр САМОЙЛОВ

Здобувач вищої освіти

(підпис)
Юлія Махортова

Дата видавання завдання 16.09.2023

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ**

Кафедра психології
Освітній ступінь бакалавр
Спеціальність 053 «Психологія»
Освітня програма 053 «Психологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
психології
(назва кафедри)

(підпис)

Людмила ПРИСНЯКОВА

12.02.2024

**ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
МАХОРТОВА ЮЛІЯ ЮРІЇВНА**

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

1. Тема роботи Взаємообумовленість материнського стилю виховання та процесу формування психологічної готовності дитини до шкільного навчання

2. Науковий керівник д. психологічних наук, проф. Самойлов О.Є.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи на кафедру

4. Мета кваліфікаційної роботи обґрунтування взаємообумовленості між материнським стилем виховання та психологічною готовністю дитини до шкільного навчання.

5. Завдання випускної кваліфікаційної роботи

1. визначити поняття та компоненти психологічної готовності до шкільного навчання;

2. здійснити психологічний аналіз стилів батьківського виховання;

3. розкрити вплив стилю виховання на формування особистості дитини;

4. описати організацію та методики дослідження;

5. проаналізувати результати дослідження.

АНОТАЦІЯ

Тривалість та якість навчального процесу в школі значною мірою залежать від психологічної готовності дитини до навчання. Дошкільний вік є критичним періодом для формування ключових компетентностей, і взаємодія з материнським стилем виховання може суттєво впливати на цей процес.

Материнський стиль виховання є важливим елементом впливу сімейного середовища на розвиток дитини. Взаємодія матері з дитиною створює основу для подальшого взаєморозуміння, виховання цінностей та розвитку особистості. Врахування індивідуальних особливостей кожної дитини та адаптація виховних методів до її потреб є ключовим аспектом формування психологічної готовності до школи. Материнський стиль виховання може слугувати ефективним інструментом для індивідуалізації підходів.

Знання про вплив материнського стилю на психологічну готовність дитини допомагає педагогам та батькам розробляти більш ефективні стратегії виховання та навчання. Розуміння цього взаємозв'язку може покращити якість психологічної практики. Зміни в сучасному суспільстві, такі як зростання ролі матері на ринку праці, висока динаміка життя, можуть впливати на материнські підходи до виховання. Розуміння цих викликів дозволяє адаптувати стратегії виховання до нових реалій.

Материнський стиль виховання може впливати на психічне здоров'я дитини, включаючи рівень стресу, тривожність та емоційну стійкість. Аналіз цього взаємозв'язку дозволяє створювати умови для психологічного благополуччя. Загальною вагомістю і значущістю теми є те, що вона стосується ключових аспектів психологічного розвитку дитини, а також має практичне застосування у галузі дитячої психології.

У сучасному суспільстві виникає проблема визначення та розуміння ролі материнського стилю виховання у формуванні психологічної готовності дітей до шкільного навчання. З'ясування того, які конкретні риси материнського

виховання впливають на формування психологічної готовності, є актуальним завданням для психологів.

Врахування впливу зовнішніх факторів, таких як соціальне середовище, культурні та економічні умови, на формування материнського стилю виховання і відповідно на психологічну готовність до школи, є важливим етапом в розв'язанні даної проблеми. Розробка та застосування методик для вивчення материнських стилів виховання та їх впливу на психологічну готовність до школи. Порівняльний аналіз отриманих результатів та визначення ключових показників взаємозв'язку.

Ця проблемна ситуація дозволяє глибше зрозуміти взаємозв'язок між материнським стилем виховання та психологічною готовністю дитини до шкільного навчання та розробити методики, щодо підтримки дітей.

Наукова новизна полягає у складенні рекомендацій, щодо реалізації найоптимальнішого материнського стилю виховання для ефективного формування психологічної готовності дитини до шкільного навчання.

Об'єктом дослідження є взаємообумовленість материнського стилю виховання та процесу формування психологічної готовності дитини до шкільного навчання.

Предметом дослідження є механізми впливу материнського стилю виховання на формування психологічної готовності дитини до шкільного навчання.

Метою бакалаврської роботи обґрунтування взаємообумовленості між материнським стилем виховання та психологічною готовністю дитини до шкільного навчання.

Завдання дослідження:

1. визначити поняття та компоненти психологічної готовності до шкільного навчання;
2. здійснити психологічний аналіз стилів батьківського виховання;
3. розкрити вплив стилю виховання на формування особистості дитини;
4. описати організацію та методики дослідження;

5. проаналізувати результати дослідження.

Методи дослідження:

- методика «Будиночок»;
- методика «Графічний диктант»;
- методики визначення зрілості до школи;
- методика «Батьківські відносини» ;
- математичні методи: коефіцієнт кореляції Пірсоном

Експериментальна база дослідження: у дослідженні брало участь 45 дошкільнят та 45 їх матерів з м. Дніпра.

Теоретична значущість теми полягає у тому, що висновки, які отримані у дослідженні сприятимуть розробці більш ефективні стратегії виховання для оптимального формування готовності дітей до навчання в школі.

Практична значущість теми полягає у тому, що результати дослідження можуть стати основою для розроблення рекомендацій та програм виховання, що сприятимуть підвищенню психологічної готовності дітей до шкільного навчання.

Апробація результатів роботи та публікації:

1) Махортова Ю.Ю. Формування психологічної готовності дитини до шкільного навчання // Актуальні проблеми юриспруденції та психології: матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 15 груд. 2023 р.). Дніпро : ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2023. С.

Структура роботи : бакалаврська робота складається з двох розділів, висновків, переліку посилань.

ABSTRACT

The duration and quality of the educational process at school largely depend on the child's psychological readiness for learning. Preschool age is a critical period for the formation of key competencies, and the interaction with the mother's parenting style can significantly influence this process.

Maternal parenting style is an important element of the influence of the family environment on the child's development. Mother-child interaction creates a basis for further mutual understanding, values education and personality development. Taking into account the individual characteristics of each child and adapting educational methods to their needs is a key aspect of forming psychological readiness for school. Maternal parenting style can serve as an effective tool for individualizing approaches.

Knowledge about the influence of maternal style on the child's psychological readiness helps teachers and parents develop more effective strategies for education and training. Understanding this relationship can improve the quality of psychological practice. Changes in modern society, such as the growing role of the mother in the labor market, the high dynamics of life, can affect maternal approaches to education. Understanding these challenges allows you to adapt parenting strategies to new realities.

A mother's parenting style can affect a child's mental health, including levels of stress, anxiety, and emotional resilience. Analysis of this relationship allows creating conditions for psychological well-being. The general importance and significance of the topic is that it relates to key aspects of a child's psychological development, and also has practical application in the field of child psychology.

In modern society, there is a problem of defining and understanding the role of the mother's parenting style in the formation of children's psychological readiness for schooling. Finding out which specific features of maternal education influence the formation of psychological readiness is an urgent task for psychologists.

Taking into account the influence of external factors, such as the social environment, cultural and economic conditions, on the formation of the mother's parenting style and, accordingly, on psychological readiness for school, is an important step in solving this problem. Development and application of methods for studying maternal parenting styles and their impact on psychological readiness for school. Comparative analysis of the obtained results and determination of key indicators of the relationship.

This problematic situation allows for a deeper understanding of the relationship between the mother's parenting style and the child's psychological readiness for schooling and to develop methods for supporting children.

The scientific novelty consists in making recommendations for the implementation of the most optimal maternal parenting style for the effective formation of the child's psychological readiness for schooling.

The object of the study is the interdependence of the mother's parenting style and the process of forming the child's psychological readiness for schooling.

The subject of the study is the mechanisms of influence of the mother's parenting style on the formation of the child's psychological readiness for schooling.

The aim of the bachelor's work is to substantiate the interdependence between the mother's parenting style and the child's psychological readiness for schooling.

Objectives of the study:

1. define concepts and components of psychological readiness for schooling;
2. perform a psychological analysis of parenting styles;
3. reveal the influence of the parenting style on the formation of the child's personality;
4. describe the organization and research methods;
5. analyze the results of an experimental study.

Research methods:

- "House" technique;
- "Graphic dictation" technique;
- methods of determining maturity for school;
- "Parental relations" technique;
- mathematical methods: Pearson correlation coefficient

Experimental base of the study: 45 preschool girls and 45 of their mothers from the city of Dnipro took part in the study.

The theoretical significance of the topic is that the conclusions obtained in the study will contribute to the development of a more effective educational strategy for the optimal formation of children's readiness for schooling.

The practical significance of the topic lies in the fact that the research results can become the basis for the development of recommendations and education programs that will contribute to increasing the psychological readiness of children for schooling.

Approbation of work results and publication:

1) Makhortova Yu.Yu. Formation of a child's psychological readiness for schooling // Actual problems of jurisprudence and psychology: Mater. IV All-Ukrainian science and practice conf. (Dnipro, December 15, 2023). Dnipro: VNPZ "Dnipro Humanitarian University", 2023. P.

The structure of the work: the bachelor's work consists of two sections, conclusions, and a list of references.

ЗМІСТ

ВСТУП	10
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ТА БАТЬКІВСЬКОГО СТИЛЮ ВИХОВАННЯ	
1.1. Поняття та компоненти психологічної готовності до шкільного навчання	13
1.2. Психологічний аналіз стилів батьківського виховання	34
1.3. Вплив стилю виховання на формування особистості дитини	44
Висновки по розділу 1	55
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СТИЛЮ ВИХОВАННЯ НА ПСИХОЛОГІЧНУ ГОТОВНІСТЬ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ	
2.1. Організація та методики дослідження	67
2.2. Аналіз результатів дослідження	69
Висновки по розділу 2	81
ВИСНОВКИ	86
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	97

ВСТУП

Тривалість та якість навчального процесу в школі значною мірою залежать від психологічної готовності дитини до навчання. Дошкільний вік є критичним періодом для формування ключових компетентностей, і взаємодія з материнським стилем виховання може суттєво впливати на цей процес.

Материнський стиль виховання є важливим елементом впливу сімейного середовища на розвиток дитини. Взаємодія матері з дитиною створює основу для подальшого взаєморозуміння, виховання цінностей та розвитку особистості. Врахування індивідуальних особливостей кожної дитини та адаптація виховних методів до її потреб є ключовим аспектом формування психологічної готовності до школи. Материнський стиль виховання може слугувати ефективним інструментом для індивідуалізації підходів.

Знання про вплив материнського стилю на психологічну готовність дитини допомагає педагогам та батькам розробляти більш ефективні стратегії виховання та навчання. Розуміння цього взаємозв'язку може покращити якість психологічної практики. Зміни в сучасному суспільстві, такі як зростання ролі матері на ринку праці, висока динаміка життя, можуть впливати на материнські підходи до виховання. Розуміння цих викликів дозволяє адаптувати стратегії виховання до нових реалій.

Материнський стиль виховання може впливати на психічне здоров'я дитини, включаючи рівень стресу, тривожність та емоційну стійкість. Аналіз цього взаємозв'язку дозволяє створювати умови для психологічного благополуччя. Загальною вагомістю і значущістю теми є те, що вона стосується ключових аспектів психологічного розвитку дитини, а також має практичне застосування у галузі дитячої психології.

У сучасному суспільстві виникає проблема визначення та розуміння ролі материнського стилю виховання у формуванні психологічної готовності дітей до шкільного навчання. З'ясування того, які конкретні риси материнського

виховання впливають на формування психологічної готовності, є актуальним завданням для психологів.

Врахування впливу зовнішніх факторів, таких як соціальне середовище, культурні та економічні умови, на формування материнського стилю виховання і відповідно на психологічну готовність до школи, є важливим етапом в розв'язанні даної проблеми. Розробка та застосування методик для вивчення материнських стилів виховання та їх впливу на психологічну готовність до школи. Порівняльний аналіз отриманих результатів та визначення ключових показників взаємозв'язку.

Ця проблемна ситуація дозволяє глибше зрозуміти взаємозв'язок між материнським стилем виховання та психологічною готовністю дитини до шкільного навчання та розробити методики, щодо підтримки дітей.

Проблематикою, яка зазначена у темі дослідження займалися наступні науковці: М. Боришевський [6], Л. Гненна, Г. Ланчук [12], І. Колесникова [17], Г. Костюк [18], Кочерга О. [19], В. Кротенко [21], С. Ладивір [22], М. Малкович [26], О. Остапишина [30], Т. Піроженко [32], Т. Проскуренко [37], Л. Тарасюк [40], Н. Фроленкова, І. Купіна [44], П. Кріттенден [62].

Наукова новизна полягає у складенні рекомендацій, щодо реалізації найоптимальнішого материнського стилю виховання для ефективного формування психологічної готовності дитини до шкільного навчання.

Об'єктом дослідження є взаємообумовленість материнського стилю виховання та процесу формування психологічної готовності дитини до шкільного навчання.

Предметом дослідження є механізми впливу материнського стилю виховання на формування психологічної готовності дитини до шкільного навчання.

Метою бакалаврської роботи обґрунтування взаємообумовленості між материнським стилем виховання та психологічною готовністю дитини до шкільного навчання.

Завдання дослідження:

1. визначити поняття та компоненти психологічної готовності до шкільного навчання;
2. здійснити психологічний аналіз стилів батьківського виховання;
3. розкрити вплив стилю виховання на формування особистості дитини;
4. описати організацію та методики дослідження;
5. проаналізувати результати дослідження.

Методи дослідження:

- методика «Будиночок»;
- методика «Графічний диктант»;
- методики визначення зрілості до школи;
- методика «Батьківські відносини» ;
- математичні методи: коефіцієнт кореляції Пірсоном

Експериментальна база дослідження: у дослідженні брало участь 45 дошкільнят та 45 їх матерів з м. Дніпра.

Теоретична значущість теми полягає у тому, що висновки, які отримані у дослідженні сприятимуть розробці більш ефективні стратегії виховання для оптимального формування готовності дітей до навчання в школі.

Практична значущість теми полягає у тому, що результати дослідження можуть стати основою для розроблення рекомендацій та програм виховання, що сприятимуть підвищенню психологічної готовності дітей до шкільного навчання.

Апробація результатів роботи та публікації:

2) Махортова Ю.Ю. Формування психологічної готовності дитини до шкільного навчання // Актуальні проблеми юриспруденції та психології: матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 15 груд. 2023 р.). Дніпро : ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2023. С.

Структура роботи : бакалаврська робота складається з двох розділів, висновків, переліку посилань.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ТА БАТЬКІВСЬКОГО СТИЛЮ ВИХОВАННЯ

1.1 Поняття та компоненти психологічної готовності до шкільного навчання

Психологічна готовність до шкільного навчання - це комплекс психічних і психологічних якостей та навичок, які дозволяють дитині успішно адаптуватися до нового етапу життя в школі.

Існує кілька важливих зарубіжних теорій психологічної готовності до шкільного навчання, які досліджують важливі аспекти розвитку дитини перед вступом до школи. Деякі з цих теорій враховують когнітивні, емоційні та соціальні аспекти готовності. Ось деякі з них:

– Теорія Дж.Дьюї [63]. Він розглядав готовність до шкільного навчання як здатність дитини взаємодіяти з навколишнім світом через діяльність та експерименти. Дж. Дьюї розкриває принципи активного навчання: виділення активного вивчення, експериментів та самостійності у процесі навчання.

– Теорія Ж. Піаже [73]. Він визначав готовність до навчання як ступінь розвитку когнітивних функцій та здатність дитини розуміти абстрактні концепції. Ж. Піаже розкривав стадії розвитку особистості. На його думку навички можуть бути засвоєні лише на певному етапі розвитку особистості.

– Теорія Б. Блума [58]. Він описав таксономію цілей навчання, яка включає когнітивний, емоційний та соціальний аспекти, готовність до навчання включає розвиток як когнітивних, так і не когнітивних компонентів.

Ці теорії вносять важливий вклад у розуміння психологічної готовності до шкільного навчання та надають засади для розробки ефективних методик та підходів до розвитку цієї готовності у дітей.

Основні компоненти психологічної готовності до шкільного навчання включають [13]:

1. когнітивна готовність:

– когнітивні навички: здатність до мислення, розв'язання завдань, сприйняття та запам'ятовування інформації;

– мовленнєва готовність: розвиненість мовленнєвих навичок, які необхідні для сприйняття і висловлювання думок.

Когнітивна готовність - це сукупність психічних функцій та навичок, які визначають готовність дитини до усвідомленого сприйняття і розуміння навколишнього світу, а також до виконання когнітивних завдань та вивчення нового матеріалу. Цей аспект психологічної готовності включає в себе кілька ключових компонентів:

1. мислення:

– аналітичне мислення: здатність розчленовувати складні завдання на менші частини та аналізувати їх;

– синтетичне мислення: здатність об'єднувати окремі частини інформації в цілісне уявлення;

2. пам'ять:

– короткочасна пам'ять: здатність тимчасово утримувати інформацію в свідомості для вирішення завдань;

– довгострокова пам'ять: здатність запам'ятовувати та зберігати інформацію на тривалий період;

3. увага та концентрація:

– спроможність утримувати увагу: здатність фокусувати увагу на конкретному завданні чи інформації;

– стійкість уваги: здатність утримувати увагу протягом тривалого часу;

4. мовлення:

- словниковий запас: розширений словник, що дозволяє виразно висловлювати думки та розуміти текст.

- грамотність: здатність коректно використовувати мовні структури та правила.

5. розуміння простору та часу:

- просторова орієнтація: здатність розуміти та використовувати просторові поняття;

- розуміння часових відносин: здатність розуміти поняття часу, послідовність подій;

6. розвиток математичних навичок:

- розуміння числових концепцій: здатність розуміти числа, операції та їх взаємозв'язки;

- логічне мислення в математиці: здатність застосовувати логіку при розв'язанні математичних завдань;

7. уміння вирішувати проблеми:

- стратегічне мислення: здатність обирати оптимальні шляхи для розв'язання завдань та проблем;

- творчість в розв'язанні проблем: здатність знаходити нестандартні рішення.

Ці компоненти взаємодіють між собою та сприяють ефективному вивченню та розвитку учня в школі. Когнітивна готовність формується в ранньому віці через різноманітні досвіди та стимулювання, які сприяють розвитку мислення та інтелекту.

2. емоційна готовність:

- емоційна стійкість: здатність контролювати емоції та пристосовуватися до стресових ситуацій;

- мотивація до навчання: зацікавленість у вивченні нового матеріалу, досягнення навчальних цілей;

Емоційна готовність до шкільного навчання визначається психічною готовністю дитини вирішувати емоційні завдання, контролювати власні почуття та емоції, а також встановлювати позитивні відносини з іншими учасниками навчального процесу. Цей аспект готовності важливий для адаптації до нового соціального середовища школи і взаємодії з учителями та однолітками. Розглянемо детальніше компоненти емоційної готовності:

1. емоційна стійкість:
  - спроможність до адаптації: здатність швидко адаптуватися до нових ситуацій, зокрема, змін в навчальному середовищі;
  - стійкість до стресу: розвиненість навичок емоційної стійкості, тобто здатність ефективно впоратися з негативними емоціями та стресом.
2. мотивація до навчання:
  - зацікавленість у вивченні: бажання дитини отримувати нові знання та досліджувати світ;
  - орієнтація на досягнення: здатність встановлювати навчальні цілі та працювати над їх досягненням;
3. самооцінка та самоприйняття:
  - самоповага: здатність вірити у власні сили та цінність своїх здібностей;
  - реалістична самооцінка: здатність об'єктивно оцінювати свої можливості та обмеження;
4. емоційний інтелект:
  - розуміння власних емоцій: здатність розрізнити та розуміти свої почуття;
  - емпатія: здатність відчувати емоції інших та співпереживати їм;
5. сприйняття та регуляція емоцій:
  - здатність виражати емоції: розвиненість навичок вираження своїх почуттів словами чи іншими засобами;

– саморегуляція: здатність контролювати власні емоції та адаптувати їх відповідно до ситуації;

6. соціальна адаптація:

– взаємодія з однолітками: здатність вступати в соціальні відносини, розвивати дружбу та співпрацювати з іншими дітьми;

– сприйняття правил групи: розуміння та дотримання соціальних норм та правил спільної діяльності.

Емоційна готовність грає ключову роль у психологічному благополуччі дитини та впливає на її успішність у навчанні та соціальній взаємодії в школі. Батьки та вчителі можуть підтримувати розвиток емоційної готовності шляхом створення підтримуючого та емоційно безпечного середовища.

3. соціальна готовність:

– соціальні навички: здатність взаємодіяти з іншими дітьми та дорослими, вміння вступати в соціальні відносини;

– сприйняття соціальних ролей: розуміння своєї ролі в групі, відповідальність за власні дії.

Соціальна готовність до шкільного навчання означає готовність дитини адаптуватися до соціальних аспектів шкільного середовища, взаємодіяти з однолітками та дорослими, а також розуміти соціальні ролі та норми [29, с. 92-96]:

1. соціальні навички:

– взаємодія з однолітками: дитина повинна бути здатна вступати в контакт з іншими дітьми, виявляти емпатію, розуміти почуття і потреби інших;

– комунікативні навички: здатність висловлювати свої думки, слухати інших, дотримуватися невербальних та вербальних комунікативних норм;

2. сприйняття соціальних ролей:

– розуміння власної ролі в групі: дитина повинна розуміти своє місце та функції у групі однолітків і в ширшому сенсі у шкільному колективі;

– взаємодія з дорослими: здатність вести взаємодію з вчителями та іншими дорослими в школі, розуміти вимоги та очікування щодо своєї поведінки;

3. самостійність та відповідальність:

– самостійність в рішеннях: дитина повинна володіти базовими навичками самостійного вирішення проблем та конфліктів;

– відповідальність за власні дії: здатність приймати відповідальність за свої поступки та розуміти їхні наслідки;

4. принципи спільної діяльності:

– участь в групових активностях: здатність працювати в групі, дотримуватись правил спільної діяльності;

– розуміння колективних цінностей: дитина повинна усвідомлювати значення колективних цінностей та норм, які прийняті в школі;

5. спроможність вирішувати конфлікти:

– мирне вирішення конфліктів: здатність встановлювати позитивні відносини та знаходити конструктивні шляхи вирішення конфліктів з однолітками;

6. адаптація до нового оточення [7, с. 13-29]:

– адаптація до нового соціального середовища: здатність швидко адаптуватися до нових людей, правил та норм, які існують в школі;

Соціальна готовність є важливим аспектом, оскільки успішна взаємодія в соціальному оточенні сприяє психосоціальному розвитку дитини та формуванню позитивного ставлення до навчання.

4. фізична готовність:

– моторика: здатність до фізичної активності, яка може бути важливою для участі в різних видах діяльності в школі.

Фізична готовність до шкільного навчання включає в себе різні аспекти, пов'язані із здоров'ям, фізичною активністю та розвитком дитини. Цей компонент психологічної готовності визначає, наскільки дитина готова до

фізичних викликів шкільного життя. Основні аспекти фізичної готовності включають:

1. загальне фізичне здоров'я:
  - стан здоров'я: здатність до активного і здорового способу життя;
  - сон та відпочинок: регулярний та достатній сон, який важливий для фізичного та психічного відновлення;
2. моторика та координація:
  - розвиненість моторики: здатність до рухової активності, координації рухів та розвитку моторних навичок;
  - фізична вправність: здатність виконувати різні фізичні вправи та рухові завдання;
3. гігієна та харчування:
  - правильне харчування: споживання збалансованого харчування, яке забезпечує всі необхідні поживні речовини для здоров'я та енергії;
  - гігієна: знання основ гігієни, правильне вмивання, чищення зубів та інші звички догляду за тілом;
4. фізична активність:
  - здоров'я серцево-судинної системи: регулярна фізична активність для зміцнення серцево-судинної системи;
  - рухова активність: здатність до активної участі в рухових іграх, спорті або фізичних заняттях;
5. стійкість та фізична витривалість:
  - фізична витривалість: здатність утримувати високий рівень активності протягом тривалого часу;
  - сила та стійкість м'язів: Розвиток м'язового каркасу для підтримання правильної позиції та стійкості.

Фізична готовність важлива для загального розвитку дитини і має велике значення для її успішної адаптації до шкільного середовища. Родина та школа можуть сприяти розвитку фізичної готовності шляхом забезпечення

правильного харчування, створення умов для фізичної активності та надання інформації про здоровий спосіб життя.

5. активність та саморегуляція :

– спроможність до самостійного вирішення завдань: розвиненість навичок самостійного вирішення проблем та завдань.

– самоконтроль та саморегуляція: здатність контролювати свої дії та реакції.

Активність означає наявність енергії та бажання взаємодіяти з оточуючим світом, виконувати різноманітні дії і завдання. у контексті психологічної готовності до шкільного навчання активність включає в себе такі аспекти [13]:

1. високий рівень енергії: дитина, яка виявляє активність, має достатню енергію для участі в різній діяльності, яка вимагає фізичних і розумових зусиль;

2. бажання взаємодіяти: активна дитина проявляє інтерес до оточуючого світу і виявляє бажання спілкуватися з іншими, досліджувати нове та брати участь у різноманітній діяльності;

3. готовність до руху: активна дитина виявляє готовність до фізичної активності, що може бути важливою для участі в фізичних вправах та спорті;

4. цікавість до навколишнього світу: активна дитина виявляє цікавість до навколишнього світу, прагне дізнатися більше про оточуючий її світ, задає питання та проявляє активність у вивченні нового матеріалу.

Саморегуляція - це здатність дитини контролювати свої емоції, дії та реакції у відповідь на різні ситуації, в контексті психологічної готовності до шкільного навчання, саморегуляція має велике значення, оскільки вона допомагає дитині адаптуватися до шкільного середовища та ефективно взаємодіяти з однолітками та вчителем. Основні аспекти саморегуляції включають:

1. емоційна саморегуляція: здатність розпізнавати свої емоції, контролювати їх вираження та адаптувати їх до конкретної ситуації;

2. самоконтроль: здатність стримувати власні прагнення та дії в ім'я досягнення конкретної мети або завдання;
3. спроможність до планування: здатність структурувати свої дії та розподіляти час для виконання завдань;
4. адаптація до нового середовища: здатність швидко адаптуватися до нових умов, зокрема до шкільного оточення;
5. сприйняття власних можливостей: розуміння власних сильних сторін та обмежень, а також готовність до самовдосконалення.

Взаємодія між активністю та саморегуляцією створює оптимальні умови для успішної адаптації дитини до шкільного навчання та ефективного виконання різноманітних завдань. важливо, щоб дитина навчалася керувати своєю енергією, емоціями та діями, щоб досягати успіху у навчанні та соціальному взаємодії.

Психологічна готовність до шкільного навчання передбачає наявність оптимальних психічних, емоційних та соціальних умов, які дозволяють дитині успішно функціонувати в шкільному середовищі. Зазвичай розрізняють кілька рівнів психологічної готовності до шкільного навчання [13]:

1. низький рівень готовності:
  - низька мотивація до навчання: дитина може не виявляти інтересу до отримання нових знань та навичок;
  - емоційна нестійкість: можливість виникнення стресових реакцій, тривожності чи несамотійності в нових умовах;
2. середній рівень готовності:
  - певний інтерес до навчання: дитина виявляє певний рівень цікавості до вивчення нового матеріалу.
  - стабільні емоції: дитина може виявляти стабільні емоції та більш вільно адаптуватися до шкільного оточення.
3. високий рівень готовності:
  - стійка мотивація до навчання: дитина має сильне бажання отримувати нові знання та вміння;

– спроможність до самостійності: здатність самостійно вирішувати завдання, виявляти творчість та ініціативу;

– позитивні соціальні навички: Дитина вмiє взаємодiяти з однолiтками та дорослими, виступати в ролi члена групи.

Фактори, що впливають на рiвень психологiчної готовностi дошкiльника до школи, включають педагогiчну пiдтримку вдома i в дошкiльному закладi, розвиток когнiтивних та соціальних навичок, ставлення оточуючих, а також родиннi та емоцiйнi аспекти.

Важливо пам'ятати, що психологiчна готовнiсть - це динамiчний процес, i розвиток готовностi може змiнюватися з часом пiд впливом навколишнiх умов та iндивiдуальних особливостей дитини. Забезпечення пiдтримки та створення стимулюючого навколишнього середовища може сприяти позитивному розвитку психологiчної готовностi до шкiльного навчання.

Готовнiсть до шкiльного навчання формується впродовж попереднiх етапiв розвитку дитини та може бути пiдтримана через рiзноманiтнi методи виховання i пiдтримки з боку родини та школи.

Адаптацiя - це процес пристосування та взаємодiї органiзму чи особи iз зовнiшнiм середовищем для досягнення оптимального функцiонування та виживання. У контекстi дошкiльникiв, адаптацiя означає процес пристосування дитини до нового середовища, такого як перехiд з дому до дошкiльного закладу чи готовнiсть до шкiльного навчання.

Теорiї, що описують адаптацiю дошкiльника:

– Теорiя Е. Еріксона [64]. Він визначив стадiю «iнiціатива проти провини» для дошкiльникiв. За успішного вирiшення цiєї кризи дитина розвиває впевненiсть у собі та соціальну адаптацiю.

– Теорiя Л.Виготського [77]. Автор теорiї ввiв поняття «зони найближчого розвитку», яке вказує на те, що адаптацiя до нового навчального середовища може вiдбуватися краще за допомогою пiдтримки дорослих та однолiткiв;

2. Теорія У. Бронфенбреннера [59]. Модель У. Бронфенбреннера вказує на важливість різноманітних екологічних факторів (мікросистема, мезосистема, екосистема та макросистема) у визначенні готовності та адаптації дитини.

Ці теорії допомагають розуміти психологічні та соціальні процеси адаптації дошкільників, визначаючи важливі аспекти, такі як соціальна взаємодія, гра, розвиток особистості та екологічне оточення.

Соціально-психологічна адаптація дошкільника є важливим процесом, який включає у себе не лише адаптацію до нового навчального середовища, а й соціальну взаємодію з однолітками та дорослими. Рівні соціально-психологічної адаптації можуть варіюватися у кожної дитини, і вони визначаються комплексом різних факторів. Основні рівні соціально-психологічної адаптації дошкільників до школи включають [45]:

1. позитивна адаптація:
  - зацікавленість та радість: дитина позитивно відгукується на навчальний процес та виявляє зацікавленість у вивченні нового матеріалу;
  - легка адаптація до групи: дитина швидко вбирається в соціальну структуру класу, взаємодіє з однолітками та вчителем;
2. нейтральна адаптація:
  - певний рівень зацікавленості: дитина виявляє певний рівень зацікавленості у навчанні, але не завжди демонструє ентузіазм або необхідний рівень активності;
  - адаптація до групи з певними труднощами: дитина потребує деякої підтримки або часу для повноцінної адаптації до соціального оточення школи;
3. негативна адаптація:
  - страх чи тривога: дитина може відчувати стрес або тривогу в зв'язку з новими умовами, несприятливою взаємодією з однолітками чи вчителем;

– труднощі у взаємодії з групою: дитина може відчувати труднощі у взаємодії з іншими дітьми або в інтеграції в соціальну структуру класу.

Фактори, що впливають на рівень соціально-психологічної адаптації, можуть бути різноманітними, такими як підтримка родини, досвід попереднього соціального оточення, ступінь готовності самої дитини до нових викликів, індивідуальні особливості та здібності.

Рівень соціально-психологічної адаптації дошкільника до школи визначається комплексом різноманітних факторів, які можуть впливати на його емоційний стан, соціальну взаємодію та готовність до нових викликів. Основні фактори включають [7, с. 13-29]:

1. сімейне середовище:

– підтримка родини: сімейна підтримка та стабільність сприяють позитивній адаптації, роль батьків у створенні позитивного ставлення до школи та підтримці навчальних інтересів є важливою;

2. комунікація в сім'ї:

– розмови про шкільне життя: важливість відкритої комунікації в сім'ї, яка стосується шкільних аспектів, допомагає дитині краще розуміти, що вона може очікувати;

3. досвід дошкільної освіти:

– партнерство з дошкільним закладом: досвід взаємодії з іншими дітьми та вихователями може впливати на готовність дитини вступати у новий соціальний контекст школи;

4. індивідуальні особливості дитини:

– темперамент: темперамент, інтереси та здібності дитини можуть впливати на те, наскільки легко вона адаптується до нових вимог шкільного оточення;

– самостійність та незалежність: рівень самостійності та здатність вирішувати завдання може впливати на готовність дитини до навчання в новому середовищі;

5. сприйняття школи як позитивного місця:
  - позитивне ставлення до школи: якщо дитина розглядає школу як цікаве і позитивне місце, це сприяє позитивній соціально-психологічній адаптації;
6. специфіка шкільного оточення:
  - якість взаємодії з однолітками: створення позитивного та взаємопідтримуючого середовища у класі сприяє соціальній адаптації дитини;
  - роль вчителя: взаємодія з вчителем, його підтримка та створення емоційно безпечного класного клімату є дуже важливим;
7. стресові ситуації:
  - сприйняття змін: здатність дитини адаптуватися до змін, таких як нове навчальне середовище, може впливати на її соціальну адаптацію.

Рівень соціально-психологічної адаптації є індивідуальним для кожної дитини і може змінюватися з часом. Спільна робота родини, вчителів, психологів та інших учасників освітнього процесу спрямована на створення оптимальних умов для успішної адаптації дитини до шкільного життя.

Важливо враховувати, що адаптація - це процес, який може займати різний час для кожної дитини, і важливо створити сприятливі умови для її подальшого розвитку і успіху у школі.

Механізми адаптації дошкільників до школи включають широкий спектр психологічних та соціальних стратегій, які сприяють успішній інтеграції дитини в нове навчальне середовище [6]. Ось деякі ключові механізми адаптації:

1. підтримка від батьків та родини:
  - спільна підготовка до школи: батьки можуть сприяти адаптації, займаючись разом з дитиною підготовкою до школи: читати книжки, розвивати літературні та числові навички;
  - створення позитивного налаштування: важливо підтримувати оптимістичне ставлення до школи та позитивні очікування від навчання.

Підтримка від батьків та родини в адаптації дошкільника до школи може визначати емоційний стан дитини, готовність до навчання та соціальну взаємодію. Цей аспект грає важливу роль у формуванні позитивного ставлення дитини до шкільного оточення та створенні оптимальних умов для її розвитку.

Слід зупинитись більш детально на підтримці батьків та родини:

1. спільна підготовка до школи:

– батьківська участь в навчальному процесі: здійснення разом з батьками підготовчої активності, такої як читання книг, літературні та числові вправи, що допомагають дитині засвоїти базові знання перед вступом до школи;

– розвиток навичок самообслуговування: навчання дитини навичкам самообслуговування, таким як одягання, розміщення речей у порядку, допомагає підготувати її до самостійності в школі;

2. створення позитивного налаштування:

– стимулювання позитивного ставлення до школи: батьки можуть активно сприяти позитивному сприйняттю школи, розповідаючи цікаві та позитивні історії про свій власний досвід шкільного життя та успіхів;

– визначення переваг та можливостей: підкреслення того, що школа - це місце для вивчення нового, розвитку талантів та пошуку нових друзів;

3. активна підтримка соціальної адаптації:

– участь у групових заходах та заходах для батьків: батьки можуть приймати активну участь у групових заняттях, зустрічах та заходах, сприяючи взаєморозумінню між дітьми та родинами;

– підтримка соціальної взаємодії з однолітками: сприяння взаємодії дитини з іншими дітьми поза школою, таким чином розвиваючи її соціальні навички та комунікативні здібності;

4. психологічна підтримка:

- активне слухання та врахування емоцій: батьки повинні бути відкритими для виявлення емоцій дитини, надавати їй можливість висловлювати власні враження та переживання;

- гнучкість та розуміння: батьки повинні розуміти, що кожна дитина адаптується індивідуально, і виявляти гнучкість у наданні підтримки, відповідної особливостям кожної дитини;

5. участь у навчальному процесі:

- співпраця з вчителями: батьки можуть підтримувати комунікацію та співпрацю з вчителями, брати участь у різноманітних заходах школи та сприяти конструктивному взаємодії з педагогічним колективом;

- позитивна атмосфера вдома стосовно навчання: створення домашньої обстановки, де навчання сприймається як цікавий та невід'ємний елемент, позитивно впливає на готовність дошкільника до шкільного навчання.

Ці аспекти підтримки від батьків та родини допомагають дитині легше переживати перехід до школи, розвивати позитивне ставлення до навчання та успішно адаптуватися до нового оточення.

2. спілкування та взаємодія з педагогами:

- знайомство з вчителем: знайомство з вчителем перед початком навчання може зменшити стрес та сприяти створенню позитивних стосунків;

- участь у зустрічах та заходах: активна участь батьків у шкільних заходах та зустрічах може сприяти взаєморозумінню та забезпечити додаткову підтримку.

Спілкування та взаємодія з педагогами важливі для успішної адаптації дошкільника до шкільного середовища. Цей аспект включає в себе не лише контакти дитини з учителями, але й спілкування з іншими працівниками школи та учасниками навчального процесу, а саме:

1. Період перед початком навчання:

– батьківські зустрічі: організація зустрічей для батьків перед початком навчання дозволяє вчителям представити себе та детально розповісти про навчальний процес і очікування;

– ознайомлення з класом: дитина може заздалегідь ознайомитися з класним приміщенням, познайомитися зі структурою класу та вчителями;

2. спілкування у період адаптації:

– індивідуальні бесіди: педагог проводить індивідуальні бесіди з кожною дитиною для визначення її індивідуальних потреб, інтересів та особливостей;

– створення дружби та довіри: вчителі створюють атмосферу довіри та підтримки, допомагаючи дітям відчувати себе комфортно та безпечно в новому оточенні;

3. участь у батьківських заходах:

– зустрічі з батьками: регулярні зустрічі з батьками надають можливість обговорювати прогрес та труднощі дитини, а також вирішувати питання щодо її адаптації;

– спільні заходи: організація спільних заходів, таких як свята, концерти чи ігри, допомагає у взаємодії між батьками та педагогами;

4. створення ефективної комунікації:

– електронні засоби зв'язку: використання електронних засобів зв'язку (електронні листи, месенджери) сприяє ефективній комунікації між педагогами та батьками;

– інформаційні листівки: розповсюдження інформаційних листівок про важливі аспекти шкільного життя дозволяє забезпечити родини необхідною інформацією.

5. підтримка у вирішенні проблем:

– консультації та підтримка вчителя: вчителі повинні бути відкритими до консультацій та готовими надавати підтримку дітям та їхнім батькам у вирішенні будь-яких труднощів чи питань;

Ефективна комунікація та взаємодія з педагогами є ключовими елементами для успішної адаптації дошкільників до шкільного навчання. Вона створює сприятливий клімат для розвитку дітей та підтримує їхній психосоціальний розвиток.

3. розвиток соціальних навичок:

– гра у групі: заняття, спрямовані на спільну гру та взаємодію, допомагають дітям освоювати соціальні норми та розвивати навички спілкування.

– рольові ігри: гра у рольові ігри дозволяє дітям відчувати себе частиною соціального середовища та розвивати соціальні уміння.

Розвиток соціальних навичок у дошкільників грає ключову роль у їх соціальній адаптації та підготовці до школи. Соціальні навички включають у себе уміння взаємодіяти з іншими, вирішувати конфлікти, розуміти і виражати емоції, співпрацювати та будувати взаємини. Ось кілька ключових аспектів розвитку соціальних навичок у дошкільників [12]:

1. взаємодія з однолітками:

– гра в групі: участь у грі з іншими дітьми допомагає розвивати навички співпраці, взаєморозуміння та вирішення конфліктів;

– спільні проекти: Залучення до спільних проектів сприяє розвитку командної роботи та спільних зусиль;

2. взаємодія з дорослими:

– моделювання поведінки: навчання взаємодії з дорослими через спостереження та наслідування може сприяти вивченню соціальних норм та правил;

– підтримка та виховання: взаємодія з дорослими в ролі наставників та вихователів важлива для розвитку емоційного і соціального інтелекту.

3. розуміння та вираження емоцій:

– ідентифікація емоцій: дошкільники навчаються розпізнавати власні та емоції інших, розвиваючи емпатію та співчуття;

– ефективна комунікація: навички вираження своїх почуттів та розуміння емоцій інших допомагають підтримувати позитивні взаємини;

4. вирішення конфліктів:

– навчання компромісів: діти вчаться шукати взаєморозуміння та досягати компромісів у вирішенні конфліктів;

– навички переговорів: учіння виражати свої потреби та слухати інших є важливим аспектом розвитку соціальної компетентності;

5. розвиток самосвідомості:

– розуміння себе: важливо, щоб дитина розуміла свої власні сильні та слабкі сторони, розвивала впевненість у собі та підтримувала позитивне самовизначення.

Важливо створити сприятливе середовище для розвитку соціальних навичок, де діти можуть вільно виражати себе, вчитися взаємодіяти та розвивати свою соціальну компетентність. Забезпечення позитивної соціальної взаємодії допомагає дошкільникам успішно адаптуватися до соціального середовища школи.

4. психологічна підтримка:

– консультування психолога: співпраця зі шкільним психологом може бути корисною для вирішення емоційних аспектів адаптації та управління стресом;

– групова робота: групові заняття, де діти можуть обговорювати свої враження та спілкуватися одне з одним, сприяють вирішенню психологічних аспектів адаптації.

Психологічна підтримка є важливим компонентом допомоги особам, які можуть переживати емоційні та психологічні труднощі. У контексті адаптації дошкільників до школи, психологічна підтримка спрямована на надання допомоги дітям у подоланні стресу, змін та емоційних викликів, пов'язаних із переходом до нового етапу життя. Давайте розглянемо деталізовано основні аспекти психологічної підтримки для дошкільників:

1. ідентифікація потреб:
  - спостереження та аналіз: Психолог вивчає поведінку та емоційний стан дитини для ідентифікації можливих проблем чи непокритих потреб;
  - розмови з батьками: звідки можуть виникати певні труднощі у дитини, батьківський погляд може надати додаткову інформацію;
2. створення безпечного середовища:
  - довіра та конфіденційність: забезпечення дитині можливості вільно висловлювати свої думки та емоції в конфіденційному середовищі;
  - позитивний підхід: створення позитивного та сприяючого середовища, де дитина відчуває підтримку та розуміння;
3. індивідуальний підхід:
  - аналіз особистих особливостей: розуміння індивідуальних особливостей та потреб кожної дитини для визначення оптимального підходу;
  - психологічні тести та спостереження: використання методів та інструментів для оцінки емоційного стану та рівня стресу.
4. розвиток емоційної грамотності:
  - групові та індивідуальні заняття: використання групових або індивідуальних занять для розвитку навичок розпізнавання та вираження емоцій;
  - гра в рольові ігри: використання рольових ігор для вивчення різних ситуацій та розвитку навичок вираження емоцій;
5. підтримка батьків та вчителів:
  - психологічні консультації: надання порад та підтримки батькам та вчителям для створення позитивного навколишнього середовища;
  - співпраця з педагогами: взаємодія із вчителями для вирішення проблем та створення сприятливих умов для адаптації дитини;
6. впровадження технік управління стресом:
  - релаксаційні техніки: використання методів релаксації для зниження рівня стресу та тривоги у дитини;

– дихальні вправи: введення дихальних технік як ефективного засобу заспокоєння та зняття напруги.

Психологічна підтримка є важливим інструментом для покращення емоційного стану та психологічного благополуччя дитини під час переходу до нового етапу навчання. Здійснюючи індивідуальний та диференційований підхід, фахівці з психологічної підтримки можуть значно полегшити адаптаційний процес для кожного дошкільника.

5. створення позитивного навчального середовища:

– ігрові та цікаві методи навчання: використання ігрових методів навчання дозволяє дітям активно залучатися до процесу та розвивати інтерес до навчання. ;

– забезпечення комфортного класного оточення: важливо, щоб клас був організований таким чином, щоб дитина відчувала себе комфортно та безпечно.

Створення позитивного навчального середовища є ключовим аспектом успішного навчання та розвитку дітей. Позитивне середовище впливає на їхню мотивацію, емоційний стан, соціальний розвиток та навчальні досягнення. Ось деякі деталізовані аспекти створення позитивного навчального середовища:

1. фізична атмосфера:

– комфорт та безпека: Забезпечення зручного та безпечного класного простору, де діти можуть вільно рухатися та взаємодіяти, сприяє позитивному відчуттю навколишнього середовища;

– естетика класу: чистота, порядок та естетичний дизайн класу можуть створювати позитивний вплив на настрій та концентрацію учнів.

2. соціальне співжиття:

– позитивні міжособистісні відносини: сприяння розвитку позитивних стосунків між учнями та вчителями сприяє створенню підтримуючого соціального середовища;

– групова робота: сприяння груповій роботі та взаємодії сприяє розвитку соціальних навичок та відчуттю приналежності до колективу;

3. активна методика навчання:

– інтерактивні уроки: використання інтерактивних методів навчання, таких як дискусії, групові проекти та практичні завдання, стимулює активність та зацікавленість учнів;

– застосування різноманітних навчальних засобів: використання різноманітних засобів, таких як відео, комп'ютерні програми та інтерактивні матеріали, робить навчання цікавим та доступним;

4. індивідуальний підхід:

– увага до різниць в здібностях: врахування індивідуальних потреб та здібностей учнів сприяє створенню середовища, де кожен може відчувати себе підтриманим та розуміти навчальний матеріал;

– організація допомоги: забезпечення підтримки для учнів з особливими освітніми потребами або тим, хто потребує додаткової допомоги, робить навчання інклюзивним та сприяє успіху всіх;

5. відзначення досягнень:

– похвала та визнання: сприяння позитивній мотивації через похвалу та визнання досягнень учнів;

– створення системи мотивації: використання системи мотивації за успіхи та зусилля стимулює позитивне ставлення до навчання.

Створення позитивного навчального середовища вимагає уваги до деталей, ефективної взаємодії між учнями та вчителями, а також врахування індивідуальних потреб та стилів навчання учнів.

Ці механізми мають взаємодіяти, створюючи позитивне, підтримуюче та стимулююче середовище для адаптації дошкільників до школи. Розуміння і врахування індивідуальних особливостей кожної дитини допомагає ефективно впливати на її процес адаптації.

1.2 Психологічний аналіз стилів батьківського виховання

Стиль батьківського виховання описує загальний підхід батьків до виховання своїх дітей. Він включає в себе різні аспекти, такі як рівень вимогливості, рівень теплоти і підтримки, методи дисципліни та способи взаємодії.

Одна із найвідоміших класифікацій стилів батьківського виховання була запропонована американською психологинею Д. Баумрінд. У своїй праці вона ідентифікувала три основних стилі батьківського виховання на основі двох основних вимірів - контролю та теплоти відносин [55]:

- авторитарний стиль: висока вимогливість, низький рівень теплоти. Батьки встановлюють жорсткі правила та очікують їх дотримання без обговорення. Контроль високий, але теплоти та підтримки для дитини невістачає. Батьки можуть бути вимогливими та суворими, але підтримка та теплота для дитини обмежена;

- демократичний (авторитетний) стиль: висока вимогливість, високий рівень теплоти. Батьки встановлюють чіткі правила, але також висловлюють теплоту та підтримку. Взаємодія заснована на співпраці та взаєморозумінні. Батьки, які використовують цей стиль, виявляють теплоту, підтримку та взаєморозуміння у взаємодії з дітьми;

- пермісивний стиль: низький рівень вимогливості, високий рівень теплоти відносин. Батьки дозволяють дітям визначати правила та не ставлять жорстких обмежень. Є велика свобода, але може бути відсутній необхідний контроль. Батьки проявляють високий рівень теплоти відносин, є доступними, надають дітям багато підтримки та проявів теплоти відносин.

Ця класифікація є однією з основних основ для вивчення впливу батьківського виховання на розвиток дітей у психології. Слід зазначити, що концепція батьківського виховання є складною, і інші дослідники також розглядали різні аспекти та варіації стилів.

У своїй класифікації Е. Маккобі і Дж. Мартіна виділили два основні типи батьківських стилів, залежно від того, на що більше акцентує увагу сім'я [70]:

– орієнтовані на завдання (деспотичний): це сім'ї, в яких робиться акцент на досягнення цілей та дотриманні правил. Батьки, які обирають цей стиль, можуть чинити значний тиск на дітей щодо досягнення успіху, виконання завдань та визначених стандартів. Акцент стилю здійснюється на вимогливості, порядку та виконанні завдань;

– орієнтовані на відносини (авторитетний): сім'ї, в яких головний акцент робиться на взаєморозумінні, теплоті та розвитку відносин. Батьки, які використовують цей стиль, надають значення взаєморозумінню, співпраці та емоційній підтримці. Акцент стилю здійснюється на теплоті, взаєморозумінні та розвитку позитивних відносин.

Ці класифікації розширюють розуміння різноманітності батьківських стилів та їх вплив на розвиток дитини. Однак важливо враховувати, що це лише деякі з існуючих класифікацій, і дослідження в галузі стилів батьківського виховання постійно розвиваються.

Механізми формування стилів батьківського виховання базуються на різних факторах, таких як особистість батьків, їхні погляди на виховання, внутрішні переконання, соціокультурний контекст та вплив зовнішніх чинників [40]. До основних механізмів відносяться:

1. власний досвід виховання:

– батьки формують свій стиль виховання, виходячи зі свого власного досвіду виховання в сім'ї, в якій вони виростили;

– позитивний або негативний досвід може впливати на те, як батьки взаємодіють зі своїми дітьми;

Власний досвід виховання визначається тим, як батьки виростили і взаємодіяли зі своїми батьками та іншими членами сім'ї. Цей досвід може суттєво впливати на те, як вони самі ставляться до виховання своїх дітей.

Важливим є розглянути детальніше, як власний досвід виховання батьків впливає на формування стилів батьківства:

1. моделювання:

– імітація та наслідування: батьки часто використовують ті методи виховання, які вони спостерігали у своїх власних батьків. Якщо певні підходи були успішними чи неприйнятними для них в дитинстві, вони можуть повторювати чи уникає цих методів у вихованні своїх дітей;

– корекція чи повторення помилок: батьки можуть свідомо відхилятися від аспектів виховання, які вони вважають негативними чи неправильними. З іншого боку, вони також можуть повторювати позитивні аспекти виховання, які були успішними в їхньому дитинстві;

2. емоційні аспекти:

– емоційні зв'язки: якщо батьки в дитинстві мали теплі та підтримуючі взаємини зі своїми батьками, це може впливати на їхню здатність створювати теплі та емоційно благополучні відносини зі своїми дітьми;

– негативні емоції: якщо батьківські взаємини були складними чи включали негативні емоції, це може впливати на те, як батьки виявляють свої емоції та вирішують конфлікти у вихованні;

3. соціальні норми і цінності:

– вплив соціокультурного оточення: батьки можуть адаптувати свої підходи до виховання відповідно до соціокультурних норм та цінностей свого оточення. Це може включати в себе прийняття чи відхилення методів виховання відповідно до очікувань суспільства;

4. самосвідомість і рефлексія:

– усвідомленість досвіду: батьки, які є усвідомленими, можуть бути більш здатні аналізувати свій власний виховний досвід та визначати, які аспекти їхнього виховання можуть бути корисними, а які - не дуже;

– готовність до змін: саморефлексія може підштовхувати батьків до внесення змін у свій стиль виховання відповідно до потреб і індивідуальних характеристик кожної дитини.

Важливо враховувати, що власний досвід виховання є одним з багатьох факторів, які формують стиль батьківства, і він взаємодіє з іншими чинниками, такими як освіта, соціокультурний контекст і т.п.

2. особистість батьків:

– індивідуальні риси особистості батьків, такі як рівень емоційної стабільності, впевненість у собі, емпатія, можуть визначати їхній підхід до виховання;

– батьки можуть віддавати перевагу конкретним методам виховання відповідно до своїх особистісних характеристик.

Особистість батьків - це комплексна сукупність психічних, емоційних, соціальних та поведінкових характеристик, які визначають спосіб, яким батьки сприймають себе, інших та свої ролі у вихованні дітей. Особистість батьків має значущий вплив на стиль виховання, взаємодію з дітьми та стан формування сімейного середовища. Слід розглянути детальніше деякі аспекти особистості батьків [40] :

1. емоційна стійкість. Це здатність батьків ефективно впоратися з емоційними труднощами, стресом і тиском. Емоційно стабільні батьки можуть краще керувати своїми емоціями в різних ситуаціях виховання та передавати цю стійкість дітям;

2. рівень емпатії. Емпатія - це здатність відчувати та розуміти емоції інших людей, включаючи дітей. Батьки, які виявляють емпатію, можуть краще розуміти потреби своїх дітей та надавати їм емоційну підтримку;

3. самооцінка. Це ставлення батьків до себе, їхня віра в свої сили та компетентність у вихованні дітей. Позитивна самооцінка сприяє більш ефективному виконанню батьківських обов'язків;

4. ступінь відкритості до нового. Це готовність батьків відкриватися для нових ідей, підходів та методів виховання. Відкритість до нового може полегшити адаптацію батьків до змін у вихованні та покращити їхню взаємодію з дітьми;

5. соціальна компетентність. Здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми, включаючи члени родини, ровесників та вчителів дітей. Соціально компетентні батьки можуть створювати сприятливі умови для розвитку соціальних навичок у своїх дітей;

6. саморегуляція. Здатність контролювати свою поведінку та емоції в стресових ситуаціях. Батьки з високим рівнем саморегуляції можуть ефективніше керувати своєю реакцією на труднощі виховання;

Кожен з цих аспектів взаємодіє між собою, формуючи унікальний портрет особистості батьків. Важливо розуміти, що особистість батьків може змінюватися з часом і в реакції на різні виклики виховання та життєві ситуації.

3. соціокультурний вплив:

– традиції, культурні цінності та очікування суспільства також впливають на те, як батьки виховують своїх дітей;

– соціокультурний контекст може визначати прийняття певних методів виховання та впливати на те, як батьки розуміють свою роль;

Соціокультурний вплив на стилі батьківського виховання визначається соціальними та культурними чинниками, які впливають на переконання, цінності та підходи, що обирають батьки у вихованні своїх дітей. Цей вплив виникає з контексту суспільства, його традицій, норм та очікувань. Розглянемо основні аспекти соціокультурного впливу на стилі батьківського виховання:

1. традиції та культурні цінності:

традиції. У кожній культурі і суспільстві існують свої усталені способи виховання, які передаються від покоління до покоління;

– цінності. Суспільство визначає, які цінності вважає важливими, і ці цінності впливають на те, які якості і навички батьки спрямовують на виховання дітей;

2. очікування суспільства:

– ролі батьків. Суспільство може мати конкретні очікування щодо ролей батьків і їхнього впливу на розвиток дитини;

– шляхи до успіху. В різних культурах і суспільствах можуть існувати відмінності у визначенні шляхів до успіху та щасливого життя для дітей;

3. етнічні та релігійні впливи:

– традиції виховання. Етнічна або релігійна приналежність може визначати особливості та підходи до виховання в рамках конкретної групи;

– цінності та обряди. Релігійні обряди та цінності можуть впливати на рішення щодо виховання та морального навчання;

4. економічні умови та класові різниці:

– можливості виховання. Економічні умови та класова різниця може впливати на те, які батьки надають можливості та ресурси своїм дітям;

– соціальна мобільність. Можливості для соціальної мобільності та освіти можуть визначати очікування стосовно виховання;

5. мас-медіа та культурні впливи:

– ідеали та стереотипи. Засоби масової інформації та культурні впливи можуть створювати ідеали та стереотипи, які впливають на сприйняття батьками своєї ролі та обов'язків;

6. глобалізація та культурний обмін:

– світові тенденції. Глобалізація призводить до змішання культурних впливів, що може впливати на універсалізацію або адаптацію певних стилів виховання.

Розуміння соціокультурного впливу на стилі батьківського виховання допомагає враховувати різноманітність сімейних підходів та ефективно сприяє адаптації виховання до конкретного соціокультурного контексту.

4. педагогічні погляди:

– освіта, яку отримали батьки, може впливати на їхні педагогічні погляди та обрані методи виховання;

– засвоєні педагогічні концепції та методи впливають на те, як батьки ставляться до виховання дітей;

Педагогічні погляди — це сукупність переконань, ідей, теорій та підходів, які визначають підходи до навчання і виховання. Вони визначають ставлення до процесу навчання, їхні відповідальність, цілі та завдання. До основних елементів педагогічних поглядів відносяться:

1. ідеологія виховання:

– ліберальна парадигма. Зосереджена на розвитку особистості, визначає навчання як індивідуалізований процес, спрямований на розвиток та виявлення потенціалу кожного учня;

– авторитарна парадигма. Схильна до зосередження на дисципліні, вимогах та контролі. Вчителі грають активну роль у визначенні і виконанні правил;

2. підхід до навчання:

– продуктивний підхід. Зосереджений на результаті та оцінці. Основний акцент робиться на здобутті знань та вмінь, які можна виміряти;

– процесуальний підхід. Зосереджений на самому процесі навчання. Значна увага приділяється розвитку критичного мислення, творчості та саморозвитку;

3. відношення до учнів:

– педагогіка поваги. Спирається на партнерське ставлення до учнів, визнає їхню автономію та активну участь у власному навчанні;

– авторитарний підхід. Більше відокремлений та суворий, з акцентом на підпорядкування та дотримання визначених стандартів;

4. роль вчителя:

– вчитель як фасилітатор. Вчитель виконує роль, яка сприяє розвитку учня та надає можливості для саморозвитку;

– вчитель як авторитет: вчитель виступає як носій знань та визначає структуру навчання;

5. визначення цілей навчання:

- розвиток особистості. Основна мета полягає в розвитку унікальних здібностей та характеру учнів;

- підготовка до життя. Орієнтація на те, щоб учні здобули практичні навички та знання, необхідні для подальшого життя;

6. використання технологій:

- технологічний підхід. Використання сучасних технологій для покращення процесу навчання та залучення учнів;

- традиційний підхід. Переважно використовуються класичні методи навчання без активного використання технічних засобів.

Ці елементи формують пріоритети та підходи вчителів до навчання, визначають, яким чином вони будують свої взаємовідносини з учнями та сприймають процес освіти. Педагогічні погляди можуть варіювати від вчителя до вчителя, але вони впливають на формування освітнього середовища та визначення цілей виховання.

5. стрес та життєві обставини:

- емоційний стан батьків, їхні стресові ситуації та обставини життя можуть впливати на їхній стиль виховання;

- стресові фактори можуть призвести до змін у поведінці батьків та їхньому ставленні до дітей;

Стрес та життєві обставини можуть значно впливати на стилі батьківського виховання. Ці фактори визначаються різноманітними ситуаціями, з якими стикаються батьки в повсякденному житті. Слід розглянути детально, як стрес та життєві обставини впливають на батьківське виховання:

1. емоційний стан батьків:

- вплив: стресові ситуації можуть призводити до підвищення рівня стресу та емоційного напруження у батьків;

– наслідки: емоційна напруженість може впливати на спосіб сприйняття та відповідь батьків на поведінку дітей, змінюючи їх стиль виховання;

2. фінансові труднощі:

– вплив: економічні труднощі можуть викликати стрес та створювати невпевненість у майбутньому;

– наслідки: батьки можуть відчувати потребу зосередитися на економічних проблемах, що впливає на їхню доступність та участь у вихованні дітей;

3. конфлікти в сім'ї:

– вплив: сімейні конфлікти та непорозуміння можуть викликати напруження та стрес в сім'ї;

– наслідки: батьки можуть реагувати на стресові ситуації шляхом зміни свого стилю виховання, наприклад, можуть стати більш вимогливими або, навпаки, пермісивними;

4. здоров'я батьків:

– вплив: проблеми зі здоров'ям можуть стати джерелом стресу та обмежити фізичну та емоційну доступність батьків;

– наслідки: здоров'я батьків може впливати на їхню здатність взаємодіяти з дітьми та надавати їм необхідну підтримку;

5. робоче навантаження та часовий дефіцит:

– вплив: надмірне робоче навантаження або брак часу може призводити до відчуття невпевненості та стресу;

– наслідки: батьки можуть відчувати тиск часу, що впливає на їхню спроможність бути присутніми та віддавати увагу дітям;

6. нові життєві події:

– вплив: нові події, такі як переїзд, розлучення, народження нового члена сім'ї, можуть викликати стрес та змінювати звичний порядок речей;

– наслідки: батьки можуть відчувати нестабільність, що впливає на їхній стиль виховання та відносини з дітьми.

Важливо підкреслити, що стрес та життєві обставини є динамічними і можуть змінюватися з часом. Спосіб, яким батьки реагують на ці фактори, може визначити їхній стиль виховання та взаємодію з дітьми. Здатність до ефективного копіngu з стресом і адаптації до змін є важливими аспектами формування стилів батьківського виховання.

6. взаємодія з іншими батьками:

– взаємодія та спілкування з іншими батьками може впливати на формування стилів виховання через обмін досвідом та взаємну підтримку;

– соціальна підтримка та приклади інших батьків можуть впливати на те, як батьки обирають певні стратегії виховання.

Взаємодія з іншими батьками може впливати на формування стилів батьківського виховання через різноманітні механізми [40]. До них відносяться:

1. обмін досвідом:

– механізм: батьки можуть обмінюватися своїм власним досвідом виховання, розповідати про успішні та викликані ситуації, надавати поради та різноманітні приклади зі свого життя;

– вплив: цей обмін може впливати на усвідомлення батьківством та надавати нові підходи до виховання дітей;

2. соціальна підтримка:

– механізм: взаємодія з іншими батьками може забезпечити соціальну підтримку в сфері виховання. спільнота батьків може стати підтримуючим середовищем, де батьки відчують, що їх розуміють та підтримують у вихованні дітей;

– вплив: ця соціальна підтримка може позитивно впливати на емоційний стан батьків і стабільність сімейного середовища;

3. стандарти виховання в спільноті:

– механізм: взаємодія з іншими батьками може впливати на усвідомлення того, які стандарти виховання прийняті в конкретній спільноті чи культурному оточенні;

– вплив: батьки можуть адаптувати свої підходи відповідно до загальноприйнятих норм та цінностей в їхньому оточенні;

4. взаємодія дітей:

– механізм: ігри, спільні заходи та взаємодія дітей можуть впливати на підходи батьків до виховання. спостереження за взаємодією своєї дитини з іншими може впливати на розуміння її потреб та особливостей;

– вплив: батьки можуть враховувати соціальні навички та взаємодію дітей під час вибору стратегій виховання;

5. культурні впливи:

– механізм: різноманіття культур та традицій може впливати на способи виховання, які вважаються прийнятними в конкретній спільноті.

– вплив: батьки можуть адаптувати свої підходи виховання враховуючи культурні особливості свого оточення.

Взаємодія з іншими батьками є важливим елементом сімейного життя, який може надавати підтримку, сприяти обміну досвідом та впливати на формування стилів батьківського виховання.

Ці механізми взаємодіють між собою, формуючи унікальний стиль виховання кожної родини. Важливо враховувати, що стилі виховання можуть еволюціонувати з часом і відзеркалювати зміни в сімейному середовищі та життєвому циклі сім'ї.

1.3 Вплив стилю виховання формування особистості дитини

Вплив стилю виховання на формування особистості дитини є значущим і має тривалий та глибокий ефект на розвиток її характеру, соціальних навичок, емоційної стабільності та інших аспектів особистісного росту. Необхідно

проаналізувати детальніше, які аспекти особистості можуть вплинути на різні стилі виховання [21]:

1. самооцінка та впевненість в собі:

– авторитарний стиль: сприяє високим стандартам та вимогам, але може викликати невпевненість, особливо якщо дитина не відповідає вимогам.

Характеристика: батьки, які використовують авторитарний стиль виховання, можуть ставити високі стандарти та очікування перед дітьми. Спостерігається акцент на дотримання правил та підкорення авторитету.

Вплив на самооцінку та впевненість в собі: діти виховані в такому середовищі можуть розвивати високу самооцінку, якщо вони відповідають вимогам. Однак, може виникати страх провалу та перфекціонізм;

– авторитетний стиль: забезпечує підтримку та вимогливість, сприяє розвитку впевненості в собі та самооцінки.

Характеристика: батьки, що використовують авторитетний стиль, поєднують вимогливість з теплотою та підтримкою. Сприяють висловленню думки та взаєморозумінню;

Вплив на самооцінку та впевненість в собі: діти можуть розвивати позитивну самооцінку та впевненість в собі, враховуючи, що вони підтримуються батьками незалежно від їхніх досягнень;

– пермісивний стиль: може вести до занадто високої самооцінки, але може також сприяти розвитку толерантності та самостійності.

Характеристика: батьки, які використовують пермісивний стиль, можуть дозволяти дітям вирішувати багато питань самостійно та не накладати чітких обмежень.

Вплив на самооцінку та впевненість в собі: діти можуть розвивати високу самооцінку, але в той же час, може бути відсутній чіткий контекст для формування впевненості в собі та вироблення реального уявлення про свої можливості.

2. соціальні навички:

Соціальні навички включають в себе комплекс вмінь і здатностей, які дозволяють людині ефективно взаємодіяти з іншими, будувати відносини, вирішувати конфлікти та пристосовуватися до соціального середовища. Формування соціальних навичок у дитинстві визначається великою мірою стилем виховання.

– авторитарний стиль: Може призвести до формування соціальної неувіймовірності та обережності в спілкуванні.

Характеристики: висока вимогливість і контроль, обмеження вибору та ініціативи дитини, зосередженість на покараннях та послушності.

Вплив на соціальні навички:

- 1) позитивні аспекти: може навчити дисципліни та відповідальності;
- 2) негативні аспекти: ризик формування агресивності, соціальної тривожності;

– авторитетний стиль: забезпечує можливість розвивати позитивні соціальні навички через сприяння взаєморозумінню та співпраці.

Характеристики: комбінація вимогливості та підтримки, створення позитивного та емоційно підтримуючого середовища, розвиток незалежності та взаємодії.

Вплив на соціальні навички:

- 1) позитивні аспекти: сприяє формуванню емпатії, взаєморозумінню та позитивних міжособистісних відносин;
- 2) негативні аспекти: може виникнути ризик недостатньої впевненості в собі при відсутності належної підтримки;

– пермісивний стиль: може вести до недостатньої розвиненості соціальних навичок та недостатньої адаптації до вимог оточуючого середовища.

Характеристики: низька вимогливість та висока підтримка, дозвіл на самостійність та вибір.

Вплив на соціальні навички:

1) позитивні аспекти: Сприяє креативності, самовираженню та відкритості до нового;

2) негативні аспекти: Ризик виникнення проблем зі структурою та самоконтролем, може впливати на розвиток навичок управління емоціями;

3. емоційна стабільність:

– авторитарний стиль: може сприяти формуванню емоційної стриманості та тривоги.

Вплив: діти, виховані за авторитарним стилем, можуть демонструвати емоційну стриманість або тривогу через високий рівень контролю та вимогливості батьків. Вони можуть стати непевненими у себе, особливо в ситуаціях, коли їхні дії не відповідають очікуванням;

– авторитетний стиль: сприяє емоційній стабільності та виробленню здатності ефективно впоратися з емоціями.

Вплив: діти, виховані за авторитетним стилем, частіше мають позитивний розвиток емоційної стабільності. Їм надається підтримка та розуміння, що допомагає їм легше впоратися з емоційними викликами та розвивати стратегії саморегуляції.

– пермісивний стиль: може вести до недостатньої емоційної саморегуляції та проблем при вирішенні конфліктів.

Вплив: діти, виховані за пермісивним стилем, можуть мати проблеми з емоційною стабільністю через недостатній контроль та вимогливість. Вони можуть демонструвати емоційну нестабільність, особливо у випадках, коли вони зіткнуться з обмеженнями чи відмовою.

4. мотивація та досягнення:

Мотивація та досягнення є ключовими аспектами формування особистості дитини і можуть бути значущими для її успішного розвитку. Стиль виховання батьків може суттєво впливати на мотиваційні орієнтації та здатність дитини до досягнень.

– авторитарний стиль: сприяє досягненню стандартів, але може викликати страх провалу та обмеження креативності;

Вплив на мотивацію: діти, які виховуються в авторитарному стилі, можуть відчувати мотивацію до досягнень з метою відповіді на вимоги батьків та уникнення покарань. Мотивація у цьому випадку може бути більше зовнішньою та орієнтованою на виконання стандартів.

Вплив на досягнення: діти можуть досягати успіху в областях, які відповідають очікуванням батьків, але можуть відчувати стрес чи невдоволення, якщо їхні досягнення не відповідають високим стандартам.

– авторитетний стиль: забезпечує підтримку та прагнення до досягнень виходячи з власних інтересів та цілей;

Вплив на мотивацію: діти, які виховувались в авторитетному стилі, частіше виявляють внутрішню мотивацію, бажання досягти успіху заради самозадоволення та особистого розвитку. Батьки надають підтримку та стимулюють дитину здійснювати власний вибір і визначати власні цілі.

Вплив на досягнення: діти, які мають підтримку та можливість самовираження, зазвичай досягають успіху в різних сферах, оскільки вони мають внутрішню мотивацію для власного зростання та розвитку.

– пермісивний стиль: може призводити до недостатньої мотивації та нецілеспрямованих стимулів.

Вплив на мотивацію: діти, які виховувались в пермісивному стилі, можуть виявляти більшу зовнішню мотивацію, оскільки батьки надають їм значну свободу вибору. Мотивація може бути пов'язана з задоволенням власних бажань і прагненням уникнення відчуття дискомфорту чи обмежень.

Вплив на досягнення: діти можуть досягати успіху у тих сферах, які вони обирають, але можуть стикатися з труднощами у вирішенні завдань, що вимагають високої самодисципліни та відповідальності.

5. схильність до співпраці та самостійності:

– авторитарний стиль: Забезпечує добре визначені правила, але може пригнічувати ініціативу та творчість.

Схильність до співпраці: зазвичай батьки, які використовують авторитарний стиль, встановлюють жорсткі правила та очікують їх

дотримання без обговорення. Це може призводити до меншої розвиненості навичок співпраці, оскільки дитина вчиться підкорятися.

Схильність до самостійності: діти, які виростають під впливом авторитарного виховання, можуть мати обмежену самостійність, оскільки батьки приймають багато рішень за них.

– авторитетний стиль: підтримує баланс між співпрацею та незалежністю, сприяючи самостійному розвитку;

Схильність до співпраці: батьки з авторитетним стилем ставлення до виховання підтримують взаємодію та визнають потребу в розвитку навичок співпраці. Вони заохочують дітей висловлювати свої думки та брати участь у прийнятті рішень.

Схильність до самостійності: авторитетний стиль сприяє розвитку самостійності, оскільки батьки стимулюють дітей самостійно вирішувати питання та приймати відповідальність.

– пермісивний стиль: може призводити до недостатньої структури та відсутності відповідальності.

Схильність до співпраці: пермісивні батьки можуть сприяти співпраці, але через високий рівень свободи, яку надають дітям, може бути менше акценту на створенні структурованих взаємин.

Схильність до самостійності: діти, які виростають у пермісивному середовищі, можуть мати високий рівень самостійності, але це також може призводити до недостатньої готовності взяти на себе відповідальність.

Важливо враховувати, що кожна дитина унікальна, і вплив стилю виховання буде відрізнятися в залежності від індивідуальних особливостей та контекстуальних факторів. Збалансований та уважний підхід батьків може сприяти гармонійному розвитку особистості дитини.

Існує припущення, що певні стилі виховання можуть впливати на емоційну стабільність та психічне здоров'я дитини, сприяти або запобігати розвитку неврозів, а саме [30]:

1. авторитарний стиль виховання і неврози:

- характеристика: жорсткі вимоги та обмеження, низький рівень емоційної підтримки;

- зв'язок із неврозами: деякі діти, що зростають під впливом авторитарного стилю, можуть відчувати стрес та тиск, що може призвести до невротичних реакцій, таких як тривога та невротичні стани;

2. авторитетний стиль виховання і неврози:

- характеристика: Підтримка та вимогливість, збалансований підхід;

- зв'язок із неврозами: зазвичай авторитетний стиль виховання сприяє емоційній стабільності, але у випадку надмірної вимогливості або недостатньої підтримки, у дитини може виникнути стрес, що може призвести до неврозів;

3. пермісивний стиль виховання і неврози:

- характеристика: високий рівень свободи та низький рівень вимог;

- зв'язок із неврозами: пермісивний стиль може призводити до недостатньої саморегуляції та відсутності чітких меж, що може впливати на розвиток неврозів, таких як депресія або низька самооцінка;

Неврози у дітей можуть проявлятися на різних рівнях відповідно до їхнього віку, особистісних особливостей та ситуацій, в яких вони знаходяться. В цьому зв'язку слід розглянути основні рівні неврозів у дітей [15]:

1. емоційний рівень: діти можуть демонструвати негативні емоції, такі як тривога, страх, роздратування, депресія. Емоційні вибухи, плач, складнощі в управлінні власними емоціями. Дитина може демонструвати тривогу перед відвідуванням школи або взаємодією з іншими дітьми;

2. поведінковий рівень: невротичні поведінкові зміни, такі як занадто агресивна поведінка. Проблеми зі сном, невротичні рухи (наприклад, цокання зубами, крутіння волоссям). Дитина може втрачати контроль над своєю агресією та виявляти агресивне поведінка;

3. когнітивний рівень: Високий рівень тривожності, постійні негативні думки, невпевненість у власних здібностях. Розсіяна увага та концентрація. Дитина може постійно перейматися можливими негативними наслідками своїх дій, відчувати страх перед невдачею;

4. соціальний рівень: проблеми із взаємодією з оточуючими, уникання соціальних ситуацій. Зниження інтересу до спілкування та ігор з іншими дітьми. Дитина може уникати шкільних подій або ізолюватися від своїх однолітків;

5. фізіологічний рівень: фізичні прояви стресу, такі як головний біль, біль у животі, проблеми зі сном, зміни в апетиті. Дитина може скаржитися на біль у животі перед шкільними подіями чи тестами.

Важливо враховувати, що деякі прояви можуть бути тимчасовими та пов'язаними з конкретними життєвими ситуаціями, а інші можуть свідчити про необхідність консультації фахівця, такого як психолог чи педагог.

Важливо враховувати, що деякі прояви можуть бути тимчасовими та пов'язаними з конкретними життєвими ситуаціями, а інші можуть свідчити про необхідність консультації фахівця, такого як психолог чи педагог.

Виникнення неврозів у дитини може бути обумовлене комплексом факторів, які взаємодіють між собою. Враховуючи індивідуальні особливості та контекст життя, до основних факторів, які можуть впливати на виникнення неврозів у дітей можна віднести:

1. сімейне середовище:

– справи у сім'ї: конфлікти між батьками, розлучення, домашнє насильство можуть створювати стрес та нестабільність для дитини;

– виховання: стиль виховання батьків (надмірно авторитарний, пермісивний чи авторитетний) може впливати на емоційний стан та психічне здоров'я дитини;

2. шкільне середовище:

– академічний тиск: високий тиск та очікування від шкільних завдань та оцінок можуть викликати тривожність та стрес у дітей;

– спілкування з однолітками: проблеми зі спілкуванням, булінг або відчуття відчуженості в школі можуть впливати на емоційний стан дитини.

3. особистісні особливості:

– темперамент: деякі діти народжуються з вродженими особливостями темпераменту, які можуть робити їх більш схильними до стресу та тривожності;

– самооцінка: низька самооцінка та відчуття невдач можуть викликати тривожність та депресію;

4. спосіб життя та звички:

– недостатня фізична активність: брак рухливості та фізичної активності може впливати на психічне здоров'я дитини;

– неправильне харчування: деякі дієти та недостатнє харчування можуть впливати на енергію та емоційний стан дітей;

5. події та стресові ситуації:

– травматичні події: досвід травматичних подій, таких як природні катастрофи, аварії, може викликати невротичні реакції у дітей;

– зміни в місці проживання та школі можуть стати фактором стресу;

6. генетичні та біологічні фактори:

– спадковість: генетична схильність до психічних розладів може впливати на схильність до неврозів;

– біологічні відмінності: порушення роботи нервової системи та гормональний дисбаланс можуть впливати на психічне здоров'я.

Розуміння цих факторів дозволяє розробити індивідуальні стратегії підтримки та запобігання, спрямовані на створення сприятливих умов для психічного здоров'я дітей. Важливо враховувати, що кожен випадок унікальний, і реакція дитини на фактори може бути індивідуальною.

Материнський стиль виховання взаємодіє з процесом формування психологічної готовності дитини до шкільного навчання через різноманітні механізми. До ключових механізмів впливу можна віднести:

1. емоційна підтримка:
  - механізм: позитивна та стабільна емоційна підтримка матері створює безпечне та благополучне середовище для дитини;
  - вплив: діти, які виростають у важливому та підтримуючому середовищі, частіше розвивають високий рівень самооцінки та впевненість у власних здібностях;
2. моделювання позитивного ставлення до навчання:
  - механізм: материнський стиль впливає на те, яким чином дорослі відносяться до навчання та освіти;
  - вплив: позитивний підхід матері до навчання може стимулювати інтерес та мотивацію дитини до отримання знань;
3. формування стійких рівнів саморегуляції:
  - механізм: спосіб виховання впливає на розвиток самоконтролю та здатності дитини ефективно реагувати на стресові ситуації;
  - вплив: діти, які вивчають стратегії саморегуляції та адаптації в сім'ї, мають більші шанси успішно справлятися з труднощами шкільного навчання;
4. участь у розвивальних активностях:
  - механізм: вибір конкретних видів діяльності матері для спільного проведення часу впливає на психологічний розвиток дитини;
  - вплив: активна участь матері в процесі розвивальних ігор та навчальних заходів сприяє формуванню позитивних психологічних установок у дитини;
5. структурованість та послідовність у вихованні:
  - механізм: якість та чіткість виховання в сім'ї впливають на внутрішню організацію дитини;
  - вплив: діти, які виростають у структурованому середовищі, частіше розвивають навички саморегуляції та вміння орієнтуватися в невизначеності, що є важливим для шкільного навчання;

- б. створення позитивного навчального обсягу:
- механізм: вибір інтелектуально стимулюючих завдань та вправ для дитини;
  - вплив: сприяє розвитку когнітивних навичок та формує позитивний настрій до навчання.

Розуміння та врахування цих механізмів дозволяє розробляти ефективні стратегії виховання для оптимального формування психологічної готовності дитини до шкільного навчання.

Висновки по розділу 1.

1. Психологічна готовність до шкільного навчання - це комплекс психічних і психологічних якостей та навичок, які дозволяють дитині успішно адаптуватися до нового етапу життя в школі.

Існує кілька важливих зарубіжних теорій психологічної готовності до шкільного навчання, які досліджують важливі аспекти розвитку дитини перед вступом до школи. Деякі з цих теорій враховують когнітивні, емоційні та соціальні аспекти готовності. Ось деякі з них:

– Теорія Дж.Дьюї. Він розглядав готовність до шкільного навчання як здатність дитини взаємодіяти з навколишнім світом через діяльність та експерименти. Дж. Дьюї розкриває принципи активного навчання: виділення активного вивчення, експериментів та самостійності у процесі навчання.

– Теорія Ж. Піаже. Він визначав готовність до навчання як ступінь розвитку когнітивних функцій та здатність дитини розуміти абстрактні концепції. Ж. Піаже розкривав стадії розвитку особистості. На його думку навички можуть бути засвоєні лише на певному етапі розвитку особистості.

– Теорія Б. Блума. Він описав таксономію цілей навчання, яка включає когнітивний, емоційний та соціальний аспекти, готовність до навчання включає розвиток як когнітивних, так і не когнітивних компонентів.

Основні компоненти психологічної готовності до шкільного навчання включають:

1. когнітивна готовність:

– когнітивні навички: здатність до мислення, розв'язання завдань, сприйняття та запам'ятовування інформації;

– мовленнєва готовність: розвиненість мовленнєвих навичок, які необхідні для сприйняття і висловлювання думок.

Когнітивна готовність - це сукупність психічних функцій та навичок, які визначають готовність дитини до усвідомленого сприйняття і розуміння навколишнього світу, а також до виконання когнітивних завдань та вивчення

нового матеріалу. Цей аспект психологічної готовності включає в себе кілька ключових компонентів:

1. мислення:
  - аналітичне мислення: здатність розчленовувати складні завдання на менші частини та аналізувати їх;
  - синтетичне мислення: здатність об'єднувати окремі частини інформації в цілісне уявлення;
2. пам'ять:
  - короткочасна пам'ять: здатність тимчасово утримувати інформацію в свідомості для вирішення завдань;
  - довгострокова пам'ять: здатність запам'ятовувати та зберігати інформацію на тривалий період;
3. увага та концентрація:
  - спроможність утримувати увагу: здатність фокусувати увагу на конкретному завданні чи інформації;
  - стійкість уваги: здатність утримувати увагу протягом тривалого часу;
4. мовлення:
  - словниковий запас: розширений словник, що дозволяє виразно висловлювати думки та розуміти текст.
  - грамотність: здатність коректно використовувати мовні структури та правила.
5. розуміння простору та часу:
  - просторова орієнтація: здатність розуміти та використовувати просторові поняття;
  - розуміння часових відносин: здатність розуміти поняття часу, послідовність подій;
6. розвиток математичних навичок:

– розуміння числових концепцій: здатність розуміти числа, операції та їх взаємозв'язки;

– логічне мислення в математиці: здатність застосовувати логіку при розв'язанні математичних завдань;

7. уміння вирішувати проблеми:

– стратегічне мислення: здатність обирати оптимальні шляхи для розв'язання завдань та проблем;

– творчість в розв'язанні проблем: здатність знаходити нестандартні рішення.

Ці компоненти взаємодіють між собою та сприяють ефективному вивченню та розвитку учня в школі. Когнітивна готовність формується в ранньому віці через різноманітні досвіди та стимулювання, які сприяють розвитку мислення та інтелекту.

2. емоційна готовність:

– емоційна стійкість: здатність контролювати емоції та пристосовуватися до стресових ситуацій;

– мотивація до навчання: зацікавленість у вивченні нового матеріалу, досягнення навчальних цілей;

Емоційна готовність до шкільного навчання визначається психічною готовністю дитини вирішувати емоційні завдання, контролювати власні почуття та емоції, а також встановлювати позитивні відносини з іншими учасниками навчального процесу. Цей аспект готовності важливий для адаптації до нового соціального середовища школи і взаємодії з учителями та однолітками. Розглянемо детальніше компоненти емоційної готовності:

1. емоційна стійкість:

– спроможність до адаптації: здатність швидко адаптуватися до нових ситуацій, зокрема, змін в навчальному середовищі;

– стійкість до стресу: розвиненість навичок емоційної стійкості, тобто здатність ефективно впоратися з негативними емоціями та стресом.

2. мотивація до навчання:
  - зацікавленість у вивченні: бажання дитини отримувати нові знання та досліджувати світ;
  - орієнтація на досягнення: здатність встановлювати навчальні цілі та працювати над їх досягненням;
3. самооцінка та самоприйняття:
  - самоповага: здатність вірити у власні сили та цінність своїх здібностей;
  - реалістична самооцінка: здатність об'єктивно оцінювати свої можливості та обмеження;
4. емоційний інтелект:
  - розуміння власних емоцій: здатність розрізняти та розуміти свої почуття;
  - емпатія: здатність відчувати емоції інших та співпереживати їм;
5. сприйняття та регуляція емоцій:
  - здатність виражати емоції: розвиненість навичок вираження своїх почуттів словами чи іншими засобами;
  - саморегуляція: здатність контролювати власні емоції та адаптувати їх відповідно до ситуації;
6. соціальна адаптація:
  - взаємодія з однолітками: здатність вступати в соціальні відносини, розвивати дружбу та співпрацювати з іншими дітьми;
  - сприйняття правил групи: розуміння та дотримання соціальних норм та правил спільної діяльності.

Емоційна готовність грає ключову роль у психологічному благополуччі дитини та впливає на її успішність у навчанні та соціальній взаємодії в школі. Батьки та вчителі можуть підтримувати розвиток емоційної готовності шляхом створення підтримуючого та емоційно безпечного середовища.

3. соціальна готовність:

– соціальні навички: здатність взаємодіяти з іншими дітьми та дорослими, вміння вступати в соціальні відносини;

– сприйняття соціальних ролей: розуміння своєї ролі в групі, відповідальність за власні дії.

Соціальна готовність до шкільного навчання означає готовність дитини адаптуватися до соціальних аспектів шкільного середовища, взаємодіяти з однолітками та дорослими, а також розуміти соціальні ролі та норми:

1. соціальні навички:

– взаємодія з однолітками: дитина повинна бути здатна вступати в контакт з іншими дітьми, виявляти емпатію, розуміти почуття і потреби інших;

– комунікативні навички: здатність висловлювати свої думки, слухати інших, дотримуватися невербальних та вербальних комунікативних норм;

2. сприйняття соціальних ролей:

– розуміння власної ролі в групі: дитина повинна розуміти своє місце та функції у групі однолітків і в ширшому сенсі у шкільному колективі;

– взаємодія з дорослими: здатність вести взаємодію з вчителями та іншими дорослими в школі, розуміти вимоги та очікування щодо своєї поведінки;

3. самостійність та відповідальність:

– самостійність в рішеннях: дитина повинна володіти базовими навичками самостійного вирішення проблем та конфліктів;

– відповідальність за власні дії: здатність приймати відповідальність за свої поступки та розуміти їхні наслідки;

4. принципи спільної діяльності:

– участь в групових активностях: здатність працювати в групі, дотримуватись правил спільної діяльності;

– розуміння колективних цінностей: дитина повинна усвідомлювати значення колективних цінностей та норм, які прийняті в школі;

5. спроможність вирішувати конфлікти:
– мирне вирішення конфліктів: здатність встановлювати позитивні відносини та знаходити конструктивні шляхи вирішення конфліктів з однолітками;

6. адаптація до нового оточення:
– адаптація до нового соціального середовища: здатність швидко адаптуватися до нових людей, правил та норм, які існують в школі;

Соціальна готовність є важливим аспектом, оскільки успішна взаємодія в соціальному оточенні сприяє психосоціальному розвитку дитини та формуванню позитивного ставлення до навчання.

4. фізична готовність:
– моторика: здатність до фізичної активності, яка може бути важливою для участі в різних видах діяльності в школі.

Фізична готовність до шкільного навчання включає в себе різні аспекти, пов'язані із здоров'ям, фізичною активністю та розвитком дитини. Цей компонент психологічної готовності визначає, наскільки дитина готова до фізичних викликів шкільного життя. Основні аспекти фізичної готовності включають:

1. загальне фізичне здоров'я:
– стан здоров'я: здатність до активного і здорового способу життя;
– сон та відпочинок: регулярний та достатній сон, який важливий для фізичного та психічного відновлення;

2. моторика та координація:
– розвиненість моторики: здатність до рухової активності, координації рухів та розвитку моторних навичок;
– фізична вправність: здатність виконувати різні фізичні вправи та рухові завдання;

3. гігієна та харчування:

- правильне харчування: споживання збалансованого харчування, яке забезпечує всі необхідні поживні речовини для здоров'я та енергії;

- гігієна: знання основ гігієни, правильне вмивання, чищення зубів та інші звички догляду за тілом;

4. фізична активність:

- здоров'я серцево-судинної системи: регулярна фізична активність для зміцнення серцево-судинної системи;

- рухова активність: здатність до активного участі в рухових іграх, спорті або фізичних заняттях;

5. стійкість та фізична витривалість:

- фізична витривалість: здатність утримувати високий рівень активності протягом тривалого часу;

- сила та стійкість м'язів: Розвиток м'язового каркасу для підтримання правильної позиції та стійкості.

Фізична готовність важлива для загального розвитку дитини і має велике значення для її успішної адаптації до шкільного середовища. Родина та школа можуть сприяти розвитку фізичної готовності шляхом забезпечення правильного харчування, створення умов для фізичної активності та надання інформації про здоровий спосіб життя.

5. активність та саморегуляція :

- спроможність до самостійного вирішення завдань: розвиненість навичок самостійного вирішення проблем та завдань.

- самоконтроль та саморегуляція: здатність контролювати свої дії та реакції.

Активність означає наявність енергії та бажання взаємодіяти з оточуючим світом, виконувати різноманітні дії і завдання. у контексті психологічної готовності до шкільного навчання активність включає в себе такі аспекти:

1. високий рівень енергії: дитина, яка виявляє активність, має достатню енергію для участі в різній діяльності, яка вимагає фізичних і розумових зусиль;

2. бажання взаємодіяти: активна дитина проявляє інтерес до оточуючого світу і виявляє бажання спілкуватися з іншими, досліджувати нове та брати участь у різноманітній діяльності;

3. готовність до руху: активна дитина виявляє готовність до фізичної активності, що може бути важливою для участі в фізичних вправах та спорті;

4. цікавість до навколишнього світу: активна дитина виявляє цікавість до навколишнього світу, прагне дізнатися більше про оточуючий її світ, задає питання та проявляє активність у вивченні нового матеріалу.

Саморегуляція - це здатність дитини контролювати свої емоції, дії та реакції у відповідь на різні ситуації, в контексті психологічної готовності до шкільного навчання, саморегуляція має велике значення, оскільки вона допомагає дитині адаптуватися до шкільного середовища та ефективно взаємодіяти з однолітками та вчителем. Основні аспекти саморегуляції включають:

1. емоційна саморегуляція: здатність розпізнавати свої емоції, контролювати їх вираження та адаптувати їх до конкретної ситуації;

2. самоконтроль: здатність стримувати власні прагнення та дії в ім'я досягнення конкретної мети або завдання;

3. спроможність до планування: здатність структурувати свої дії та розподіляти час для виконання завдань;

4. адаптація до нового середовища: здатність швидко адаптуватися до нових умов, зокрема до шкільного оточення;

5. сприйняття власних можливостей: розуміння власних сильних сторін та обмежень, а також готовність до самовдосконалення.

Взаємодія між активністю та саморегуляцією створює оптимальні умови для успішної адаптації дитини до шкільного навчання та ефективного виконання різноманітних завдань. важливо, щоб дитина навчалася керувати

своєю енергією, емоціями та діями, щоб досягати успіху у навчанні та соціальному взаємодії.

2. Стиль батьківського виховання описує загальний підхід батьків до виховання своїх дітей. Він включає в себе різні аспекти, такі як рівень вимогливості, рівень теплоти і підтримки, методи дисципліни та способи взаємодії.

Одна із найвідоміших класифікацій стилів батьківського виховання була запропонована американською психологинею Д. Баумрінд:

– авторитарний стиль: висока вимогливість, низький рівень теплоти. Батьки встановлюють жорсткі правила та очікують їх дотримання без обговорення. Контроль високий, але теплоти та підтримки для дитини невістачає. Батьки можуть бути вимогливими та суворими, але підтримка та теплота для дитини обмежена;

– демократичний (авторитетний) стиль: висока вимогливість, високий рівень теплоти. Батьки встановлюють чіткі правила, але також висловлюють теплоту та підтримку. Взаємодія заснована на співпраці та взаєморозумінні. Батьки, які використовують цей стиль, виявляють теплоту, підтримку та взаєморозуміння у взаємодії з дітьми;

– пермісивний стиль: низький рівень вимогливості, високий рівень теплоти відносин. Батьки дозволяють дітям визначати правила та не ставлять жорстких обмежень. Є велика свобода, але може бути відсутній необхідний контроль. Батьки проявляють високий рівень теплоти відносин, є доступними, надають дітям багато підтримки та проявів теплоти відносин.

Ця класифікація є однією з основних основ для вивчення впливу батьківського виховання на розвиток дітей у психології. Слід зазначити, що концепція батьківського виховання є складною, і інші дослідники також розглядали різні аспекти та варіації стилів.

У своїй класифікації Е. Маккобі і Дж. Мартіна виділили два основні типи батьківських стилів, залежно від того, на що більше акцентує увагу сім'я [70]:

– орієнтовані на завдання (деспотичний): це сім'ї, в яких робиться акцент на досягнення цілей та дотриманні правил. Батьки, які обирають цей стиль, можуть чинити значний тиск на дітей щодо досягнення успіху, виконання завдань та визначених стандартів. Акцент стилю здійснюється на вимогливості, порядку та виконанні завдань;

– орієнтовані на відносини (авторитетний): сім'ї, в яких головний акцент робиться на взаєморозумінні, теплоті та розвитку відносин. Батьки, які використовують цей стиль, надають значення взаєморозумінню, співпраці та емоційній підтримці. Акцент стилю здійснюється на теплоті, взаєморозумінні та розвитку позитивних відносин.

Ці класифікації розширюють розуміння різноманітності батьківських стилів та їх вплив на розвиток дитини. Однак важливо враховувати, що це лише деякі з існуючих класифікацій, і дослідження в галузі стилів батьківського виховання постійно розвиваються.

Механізми формування стилів батьківського виховання базуються на різних факторах, таких як особистість батьків, їхні погляди на виховання, внутрішні переконання, соціокультурний контекст та вплив зовнішніх чинників. До основних механізмів відносяться:

1. власний досвід виховання:

– батьки формують свій стиль виховання, виходячи зі свого власного досвіду виховання в сім'ї, в якій вони виростили;

– позитивний або негативний досвід може впливати на те, як батьки взаємодіють зі своїми дітьми;

2. особистість батьків:

– індивідуальні риси особистості батьків, такі як рівень емоційної стабільності, впевненість у собі, емпатія, можуть визначати їхній підхід до виховання;

– батьки можуть віддавати перевагу конкретним методам виховання відповідно до своїх особистісних характеристик.

3. соціокультурний вплив:

- традиції, культурні цінності та очікування суспільства також впливають на те, як батьки виховують своїх дітей;

- соціокультурний контекст може визначати прийняття певних методів виховання та впливати на те, як батьки розуміють свою роль;

4. педагогічні погляди:

- освіта, яку отримали батьки, може впливати на їхні педагогічні погляди та обрані методи виховання;

- засвоєні педагогічні концепції та методи впливають на те, як батьки ставляться до виховання дітей;

5. стрес та життєві обставини:

- емоційний стан батьків, їхні стресові ситуації та обставини життя можуть впливати на їхній стиль виховання;

- стресові фактори можуть призвести до змін у поведінці батьків та їхньому ставленні до дітей;

3. Материнський стиль виховання взаємодіє з процесом формування психологічної готовності дитини до шкільного навчання через різноманітні механізми. До ключових механізмів впливу можна віднести:

1. емоційна підтримка:

- механізм: позитивна та стабільна емоційна підтримка матері створює безпечне та благополучне середовище для дитини;

- вплив: діти, які виростають у важливому та підтримуючому середовищі, частіше розвивають високий рівень самооцінки та впевненість у власних здібностях;

2. моделювання позитивного ставлення до навчання:

- механізм: материнський стиль впливає на те, яким чином дорослі відносяться до навчання та освіти;

- вплив: позитивний підхід матері до навчання може стимулювати інтерес та мотивацію дитини до отримання знань;

3. формування стійких рівнів саморегуляції:

- механізм: спосіб виховання впливає на розвиток самоконтролю та здатності дитини ефективно реагувати на стресові ситуації;

- вплив: діти, які вивчають стратегії саморегуляції та адаптації в сім'ї, мають більші шанси успішно справлятися з труднощами шкільного навчання;

4. участь у розвивальних активностях:

- механізм: вибір конкретних видів діяльності матері для спільного проведення часу впливає на психологічний розвиток дитини;

- вплив: активна участь матері в процесі розвивальних ігор та навчальних заходів сприяє формуванню позитивних психологічних установок у дитини;

5. структурованість та послідовність у вихованні:

- механізм: якість та чіткість виховання в сім'ї впливають на внутрішню організацію дитини;

- вплив: діти, які виростають у структурованому середовищі, частіше розвивають навички саморегуляції та вміння орієнтуватися в невизначеності, що є важливим для шкільного навчання;

6. створення позитивного навчального обсягу:

- механізм: вибір інтелектуально стимулюючих завдань та вправ для дитини;

- вплив: сприяє розвитку когнітивних навичок та формує позитивний настрій до навчання.

Розуміння та врахування цих механізмів дозволяє розробляти ефективні стратегії виховання для оптимального формування психологічної готовності дитини до шкільного навчання.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СТИЛЮ ВИХОВАННЯ НА ПСИХОЛОГІЧНУ ГОТОВНІСТЬ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ

2.1 Організація та методики дослідження

Експериментальна база дослідження: у дослідженні брало участь 45 дошкільнят та 45 їх матерів з м. Дніпра.

Мета дослідження: вивчити вплив стилів сімейного виховання на готовність входження дітей у шкільне життя.

Етапи дослідження:

1. планування дослідження, пошук та підготовка методики;
2. проведення діагностики рівня готовності дошкільнят до шкільного навчання з використанням методики;
3. обробка та первинний аналіз отриманих емпіричних даних;
4. оформлення результатів емпіричного дослідження.

Хід дослідження:

Дослідження проводилося протягом декількох днів по 20-40 хвилин.

Тривалість групового тестування може тривати від 20 до 40 хвилин залежно від обсягу групи та здібності дітей.

Загальні правила індивідуальної діагностики:

1. Обстеження займає 10 – 20 хвилин.
2. У процесі роботи важливо якомога докладніше фіксувати всі особливості відповідей та поведінки дитини. У ході тестування не можна поправляти дитину, просити її подумати ще раз, вказуючи на помилки.

Розмовляти треба спокійно та доброзичливо.

3. Інструкції до індивідуальних завдань повинні бути абсолютно однаковими для всіх дітей, варіювати чи змінювати текст не можна.
4. Індивідуальну діагностику можна проводити у 2 – 3 прийоми, а необов'язково відразу.

Порядок проведення методик:

- методика «Будиночок»;
- методика «Графічний диктант»;
- методики визначення шкільної зрілості;
- методика «Батьківські відносини».

Діагностика здійснювалася поетапно відповідно до завдань дослідження.

На першому етапі проводилося обстеження дошкільнят з метою визначення їхньої психологічної готовності до школи. Враховуючи, що психологічна готовність до шкільного навчання передбачає сформованість таких її компонентів як інтелектуальний, вольовий та мотиваційний, були використані такі методики, як «Будиночок», «Графічний диктант», методика визначення шкільної.

Метою застосування методики «Будиночок» є виявлення вміння дитини орієнтуватися у своїй роботі на зразок, вміння точно скопіювати його, особливостей розвитку довільної уваги та просторового сприйняття.

Наступна методика, використана на дослідження шкільної готовності - «Графічний диктант». Вона спрямована на виявлення вміння уважно слухати та точно виконувати найпростіші вказівки дорослого, правильно відтворювати на аркуші паперу заданий напрямок лінії. «Графічний диктант» проводився лише фронтально.

Також використовувалася методика визначення шкільної зрілості. Успішність виконання цього тесту свідчить про рівень спостережливості, уваги, пам'яті, характеризує розвиток дрібних м'язів кисті, а також дає уявлення про рівень соціального розвитку дитини.

Наступний етап нашого дослідження полягав у виявленні характеру батьківських відносин. Було також проведено обстеження батьків, використовуючи методику «Батьківські стосунки».

Батьківське ставлення розуміється як система різноманітних почуттів стосовно дитині, поведінкових стереотипів, що практикуються у спілкуванні з

нею, особливостей сприйняття та розуміння характеру та особистості дитини, її вчинків.

Для виявлення взаємовпливу досліджуваних параметрів було використано коефіцієнт кореляції Пірсоном. Він дозволяє виявити наявність значних взаємозв'язків між психологічною готовністю до шкільного навчання дитини та стилем виховання батька.

2.2. Аналіз результатів дослідження

На першому етапі дослідження було проведено методикою «Будиночок» спрямоване на виявлення вміння дитини орієнтуватися у своїй роботі на зразок, вміння точно скопіювати його, особливостей розвитку довільної уваги та просторового сприйняття.

Отримані кількісні оцінки за методикою «Будиночок» дають уявлення про рівень довільної сфери, вміння дитини орієнтуватися на зразок та точно скопіювати його.

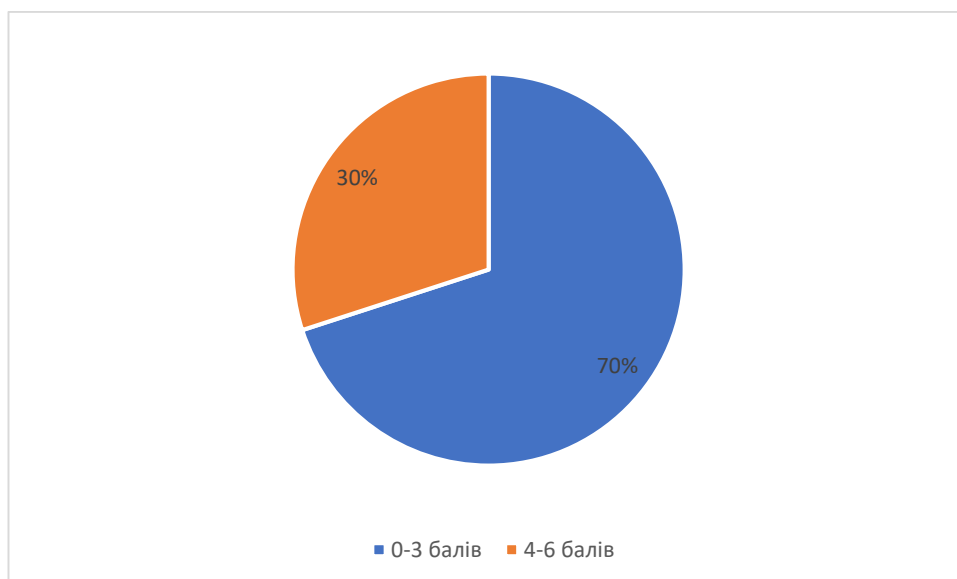

Рисунок 2.1. Рівень довільної сфери.

Як показано на рис. 2.1. (70%) дітей набрали від 0 до 3 балів, що свідчить про гарне виконання малюнка. Це свідчить, що діти добре орієнтуються на

зразки, вони сформульовано вміння копіювати його. Розвиток довільної уваги, просторового сприйняття та сенсомоторної координації перебувають на високому рівні. І (30%) набрали від 4 до 6 балів. Отримані оцінки свідчать про недостатню зрілість деяких компонентів психологічної готовності

На другому етапі дослідження було проведено методика «Графічний диктант».

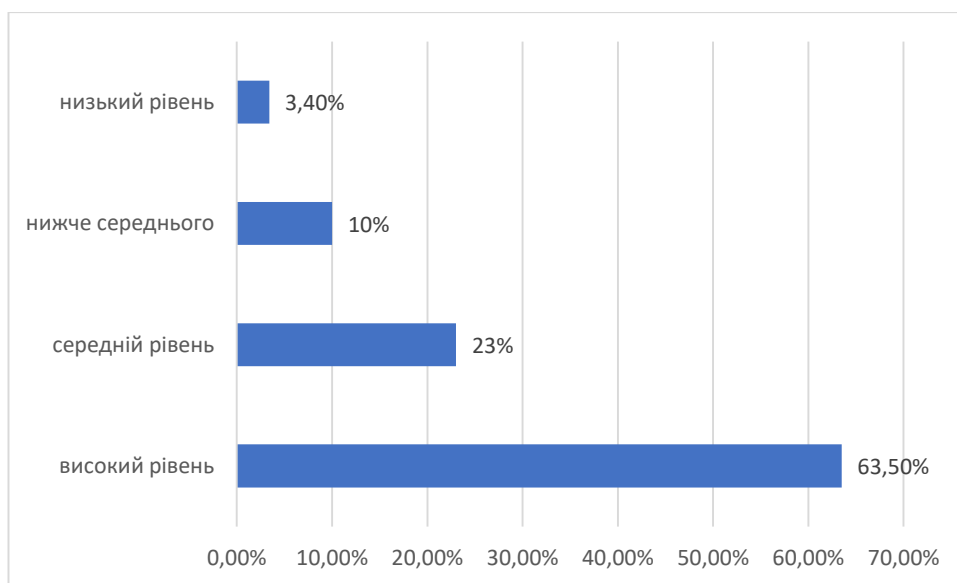

Рисунок 2.2. Рівень розвитку передумов навчальної діяльності.

За цією методикою з 45 дітей, що беруть участь у діагностиці:

- 28 дітей набрали від 13 до 16 балів, тобто. високий рівень;
- 10 дітей – від 9 – 12 балів – середній рівень;
- 5 дітей від 5 до 8 балів - нижче середнього рівня,
- 2 дитини від 0 до 4 балів - низький рівень.

Після підрахунку та аналізу отриманих даних за методикою «Графічний диктант» виявились такі показники: (63,5%) – дітей мають високий рівень розвитку передумов навчальної діяльності, тобто. вміння уважно і точно виконувати послідовні вказівки дорослого, самостійно діяти за його завданням, орієнтуватися на систему умов задач, долаючи відволікаючий

вплив побічних факторів; (23%) – дітей мають середній рівень, (10%) – нижче середнього та (3,4%) – низький рівень.

Також для дослідження шкільної готовності було проведено методика визначення шкільної зрілості, яка свідчить про рівень спостережливості, уваги, пам'яті, характеризує розвиток дрібних м'язів кисті, а також дає уявлення про рівень соціального розвитку дитини.

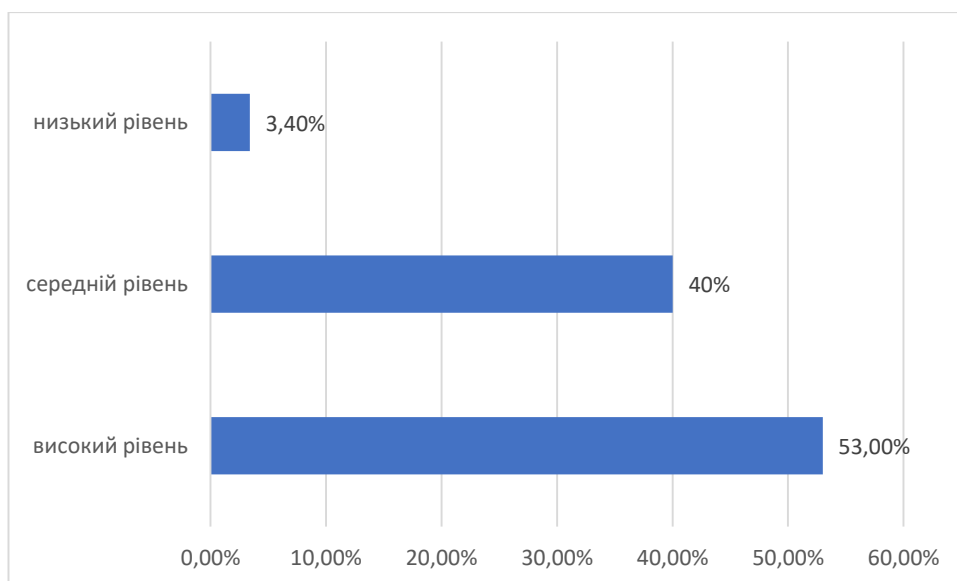

Рисунок 2.3. Рівень спостережливості, уваги, пам'яті.

Можна зробити такі висновки: (53%) дошкільнят є зрілими до шкільного навчання, що говорить про високий рівень спостережливості, уваги, пам'яті та рівень соціального розвитку. У дітей добре розвинена тонка моторика руки та координація зору та руху руки, ці вміння необхідні у школі для оволодіння писемністю. Завдання змальовування письмових літер та змальовування групи точок виявило вміння хлопців відтворювати зразок, це свідчить, що діти можуть працювати деякий час зосереджено, не відволікаючись. Хорошим показником є також середньо - зрілий рівень шкільної готовності. Він спостерігається у (40%) дітей.

Незрілими дітьми до шкільного навчання є (3,4%) дошкільнят.

На другому етапі було проведено методику «Батьківські відносини» серед матерів.

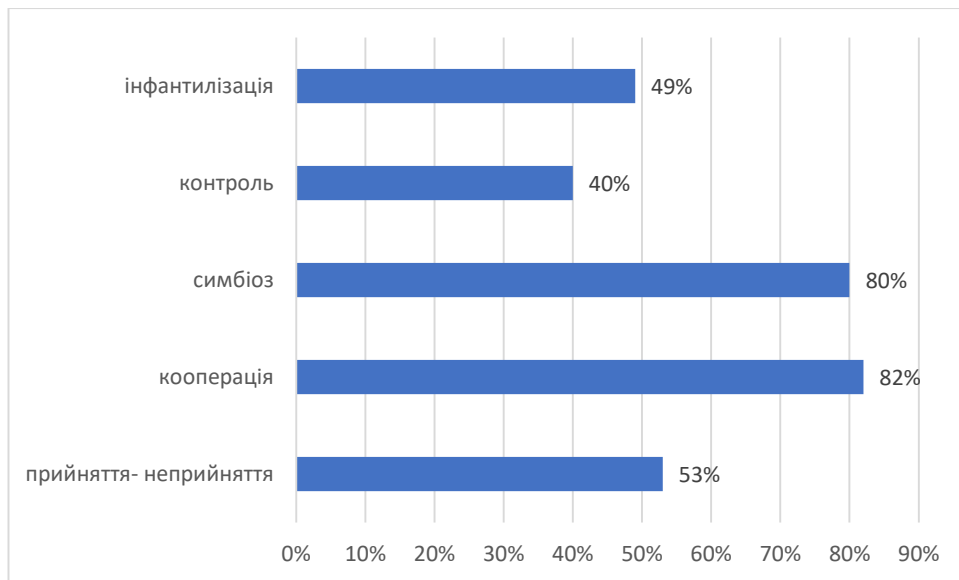

Рис.2.4. Відсоткове співвідношення переважаючих стилів виховання у ній.

З отриманих результатів видно, що більше половини матерів (53%) приймають свою дитину. Їм подобається дитина такою, якою вона є.

Матері поважають індивідуальність дитини, симпатизують їй, схвалюють її інтереси та плани. Однак досить велика кількість сімей мають високі та середні показники за шкалою «Прийняття - неприйняття», що говорить про те, що вони схильні сприймати дитину поганою, непристосованою та невдачливою. Такі матері часто відчувають до дитини злість, досаду, роздратування, образу. Вони не довіряють дитині і не поважають її.

За шкалою «Кооперація» (82%) піддослідних набрали високі та середні бали. Це свідчить про те, що більшість матерів виявляє зацікавленість справами та планами дитини, намагаються допомогти їй, високо оцінюють інтелектуальні та творчі здібності дитини, відчувають гордість за неї.

За шкалою «Симбіоз» у (80%) досліджуваних дистанція у спілкуванні з дитиною надто мала. Ці матерів відчувають себе з дитиною єдиним цілим, прагнуть задовольнити всі потреби дитини, захистити її від труднощів та неприємностей життя. Вони постійно відчувають тривогу за дитини, дитина здається їм маленьким та беззахисним. Це може пояснюватися невеликим

віком дітей (6-10 років), а може бути пов'язано і з підвищеною особистісною тривожністю самих матерів.

Невелика частина цієї групи піддослідних (40%) властива авторитарний стиль виховання: суворі дисципліна, беззастережне послух. Такі матері намагаються нав'язати дитині свою волю, неспроможна зрозуміти думку дитини. Вони уважно стежать за соціальними досягненнями дитини, її індивідуальними особливостями, звичками, думками, почуттями. (7%) матерів набрали низькі бали за цією шкалою – це свідчить про те, що контроль за діями дитини практично відсутній. Це може бути не дуже добре для навчання та виховання дітей. Більше половини матерів (53%) мають середній рівень контролю, що є найкращим варіантом оцінки педагогічних здібностей дорослої людини. За шкалою «Інфантилізація» у (49%) піддослідних набрали високі та середні показники. Це говорить про те, що матері бачать свою дитину молодшим у порівнянні з реальним віком, приписують дітям особисту соціальну неспроможність. Інтереси, захоплення, думки та почуття дитини не сприймаються всерйоз. Дитина здається батькам не пристосованим, відкритим для поганих впливів. Можливо, саме тому (36%) матерів вважають за краще жорстко контролювати своїх дітей.

(51%) продіагностованих мають низький рівень за цією шкалою – це свідчить про те, що невдачі дитини дорослий вважає випадковими і вірить у нього.

(53%) дошкільнят готові до шкільного навчання. На їхню готовність впливають такі стилі виховання, як «Прийняття», «Кооперація», «Контроль» та «Сімбіоз». Середній рівень готовності до школи мають (40%) дітей, на їхню готовність впливають «Відкидання» та «Сімбіоз».

Переважає більшість таких стилів виховання матерів як «Відторгнення», «Інфантилізм» та низький «Контроль» спостерігається у (7%) дошкільнят, які є неготовими до шкільного навчання.

Для виявлення взаємовпливу досліджуваних параметрів було використано коефіцієнт кореляції Пірсона. Він дозволяє виявити наявність

значних взаємозв'язків між стилем виховання матерів та компонентів психологічної готовності до шкільного навчання. За результатами кореляційного аналізу нами було складено кореляційна матриця, що наочно показує взаємозв'язок між досліджуваними параметрами. Кореляційний аналіз показав, що існують певні зв'язки між стилем виховання та психологічною готовністю на малюнках.

Також було отримано кореляційну плеяду компонента психологічної готовності між стилем виховання та компонентами психологічної готовності до шкільного навчання.

Рисунок 2.5. Кореляційна плеяда компонента психологічної готовності з прийняттям-неприйняттям.

На (рисунок 2.5.) представлена плеяда компонента психологічної готовності зі стилем виховання «Прийняття - неприйняття» з якої видно, що емоційна зрілість та інтелектуальна зрілість пов'язана з

«Прийняттям – неприйняттям». Шкала «Прийняття - неприйняття» являє собою загальне емоційно позитивне (Прийняття) чи емоційно негативне (Неприйняття) ставлення до дитини, чим пояснюється наявність тут значних взаємозв'язків. Емоційна сфера позитивно корелює з «Прийняттям - запереченням». Матері, які поважають індивідуальність дитини, схвалюють її інтереси та плани, проводять із нею досить багато часу. У дитини з'являється можливість проявити ініціативу, самостійність і не відчувати страх перед помилками.

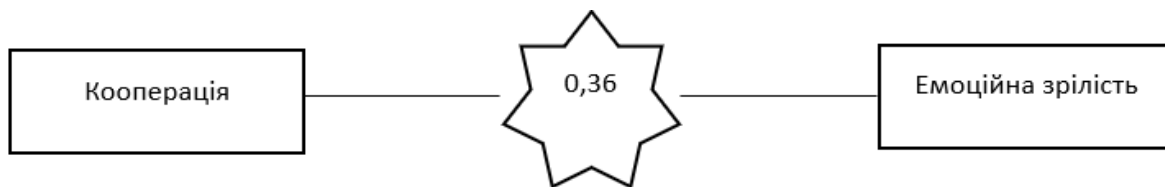

Рисунок 2.6. Кореляційна плеяда компонента психологічної готовності із кооперацією.

На (рисунок 2.6.) представлена плеяда компонента психологічної готовності зі стилем виховання «Кооперація» з якої видно, що емоційний компонент психологічної готовності позитивно корелює. Це говорить про те, що більшість матерів виявляють зацікавленість справами дитини, високо оцінюють її інтелектуальні та творчі здібності, що створює сприятливі умови для розвитку дитини

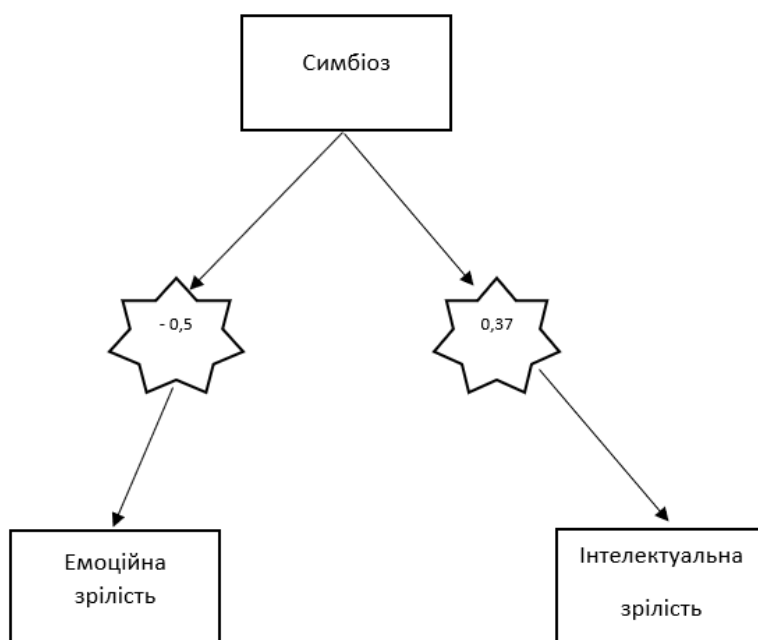
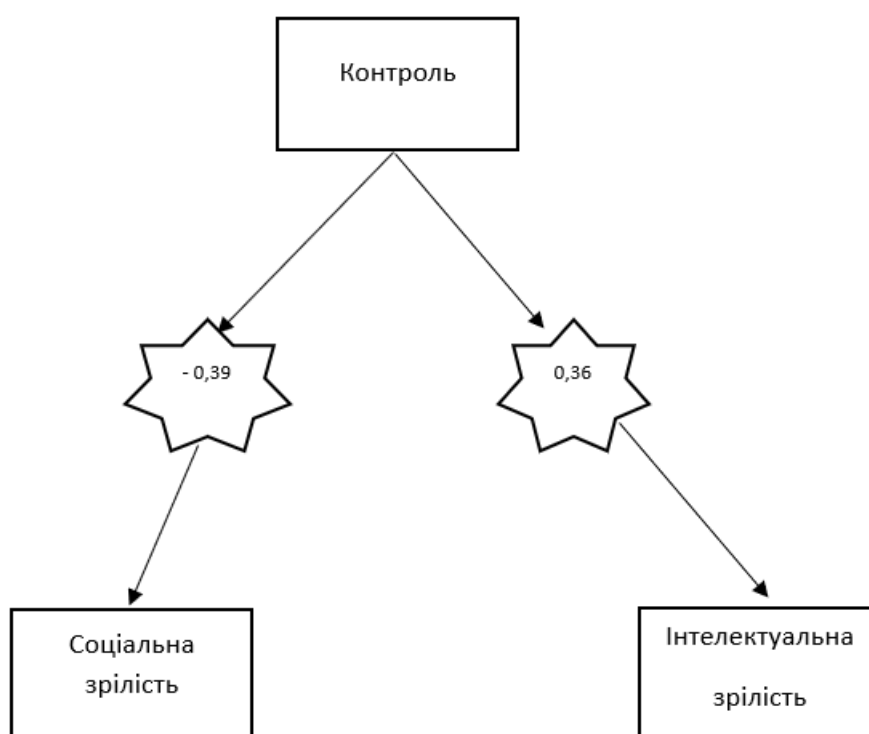

Рисунок 2.7. Кореляційна плеяда компонентів психологічної готовності із симбіозом.

На (рисунок 2.7.) представлена плеяда компонента психологічної готовності стилем виховання «Сімбіоз». З якої видно, що інтелектуальна зрілість та емоційна зрілість компонента психологічної готовності пов'язана з

«симбіозом». З'ясувалося, що вищий прояв симбіотичних відносин, тим вищий рівень інтелектуальної та емоційної зрілості. Це тим, що з таким стилем виховання не встановлюють психологічну дистанцію між собою і дитиною, намагаються завжди бути ближче до нього, задовольняти його основні потреби, захистити від неприємностей.

Дитина постійно відчуває підтримку дорослого. Але такі стосунки не завжди позитивно впливають на дитину.

Рисунку 2.8. Кореляційна плеяда компонентів психологічної готовності із контролем.

На (рисунку 2.8) представлена плеяда компонента психологічної готовності стилем виховання «Контроль». Виявилася негативна кореляція із соціальною зрілістю психологічної готовності дитини.

Це говорить про те, що доросла людина поводить надто авторитарно по відношенню до дитини, вимагаючи від неї беззастережного послуху і задаючи їй суворі дисциплінарні рамки. Мати нав'язує дитині багато в чому свою волю.

Така доросла людина далеко не завжди може бути корисною, як вихователь, для дітей. У дитини може сформуватися потреба у спілкуванні з однолітками і вміння підпорядковувати свою поведінку законам дитячих груп, і навіть здатність виконувати роль учня у ситуації шкільного навчання. Також виявилася негативна кореляція і з інтелектуальною зрілістю психологічної готовності дитини, тобто чим нижчий контроль, тим вищий розвиток інтелектуальної сфери. Така дитина не боїться виявляти самостійність, ініціативу, висловлювати свою думку, вона вільно розвивається як у соціальному, так і в інтелектуальному плані. Але не можна забувати, що низький контроль також може призвести до негативних наслідків, тому він має бути помірним.

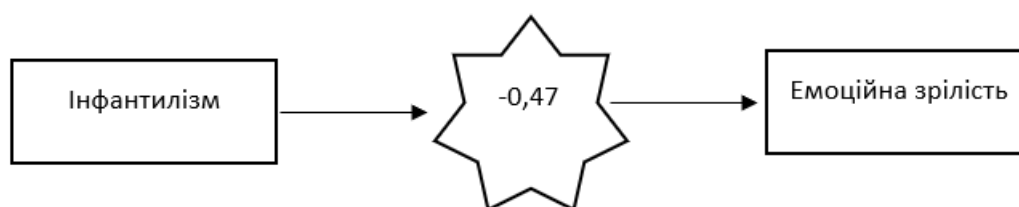

Рисунок 2.9. Кореляційна плеяда компонента психологічної готовності з інфантилізмом

На (рисунок 2.9.) представлена плеяда компонента психологічної готовності до стилю виховання «Інфантилізм». Виявилася негативна кореляція із емоційною зрілістю. Якщо мати ставиться до дитини як до маленького невдахи, не приймаючи всерйоз його проблеми, вважаючи, що всі невдачі притягуються його дитиною, то важко говорити про нормальний розвиток емоційної сфери. Така дитина повірить, що вона невдаха та її проблеми нікому нецікаві.

Це може призвести до того, що вона замкнеться у собі, матиме низьку самооцінку та високу тривожність перед будь-якою відповідальною справою.

Таким чином, за допомогою коефіцієнта кореляції Пірсона вдалося виявити деякі значущі зв'язки між стилем виховання та компонентами

психологічної готовності дитини до шкільного навчання. Спрямованість впливу тих чи інших стилів материнського виховання та порушень у цих відносинах, сила та ступінь їх впливу на розвиток компонентів психологічної готовності різна.

Проблема впливу стилю виховання на формування психологічної готовності дошкільника до навчання видається недостатньо вивченою і потребує подальшого опрацювання. Це дозволить звести до мінімуму негативний та посилити позитивний вплив батьківських відносин на розвиток психологічної готовності дитини до шкільного навчання та формування повноцінної особистості.

В емпіричній частині цієї роботи були досліджені сформованість психологічної готовності до шкільного навчання вихованців підготовчої групи та стиль виховання батьків, а також виявлено їхній взаємозв'язок.

Результати проведеного дослідження показали, що в основному сформованість всіх компонентів готовності дітей до школи відповідає високому та середньому рівню.

Для визначення інтелектуальної та емоційної зрілості було використано методика «Будиночок». У (70%) дітей ці компоненти перебувають у рівні.

За методикою «Графічний диктант» Д.Б. Ельконіна, що також визначає емоційну сферу, (63,5%) дітей мають високий рівень, (23%) – середній рівень розвитку передумов навчальної діяльності.

За методикою шкільної зрілості, яка спрямована на визначення інтелектуальної та соціальної сфер (53%) дошкільнят є зрілими до шкільного навчання, (40%) мають середньо-зрілий рівень готовності до школи, який також є добрим показником.

За методикою «Батьківські відносини» у виявленні стилю виховання матерів, аналіз результатів діагностики переважаючих стилів виховання показав, що у сім'ях обстежуваних дітей представлені різні стилі, такі як: «Прийняття - заперечення», «Кооперація», «Сімбіоз», «Соціальна гіперсоціалізація», «Маленький невдаха». У той же час, розподіл їх за

ступенем виразності різне. Найчастіше зустрічаються такі стилі виховання, як «Прийняття – неприйняття», «Сімбіоз», «Кооперація».

Таким чином, формування психологічної готовності дітей до шкільного навчання позитивно впливають такі стилі виховання як «Прийняття», «Кооперація»(0,36), «Контроль». Негативно - "Відкидання", "Сімбіоз" (-0,5), "Інфантилізм" (-0,47) і низький "Контроль" (-0,39).

На заключному етапі дослідження був оцінений характер залежності між відносинами матерів до дітей та їх психологічною готовністю до школи. В результаті використання коефіцієнту кореляції Пірсона було встановлено значні кореляційні зв'язки між стилем виховання та компонентами психологічної готовності. Так було виявлено зв'язки між емоційною сферою та стилями виховання: «Сімбіоз», «Прийняття», «Кооперація». Виявились зворотні кореляційні зв'язки між інтелектуальною складовою готовності дитини до школи та такими стилями виховання, як: «Відкидання», «Сімбіоз», «Контроль», між соціальною сферою та стилем виховання «Контроль».

Таким чином, проведене дослідження показує, що існує певний зв'язок між стилем виховання та рівнем психологічної готовності до шкільного навчання.

Для реалізації найоптимальнішого материнського стилю виховання для ефективного формування психологічної готовності дитини до шкільного навчання можна рекомендувати враховувати наступні аспекти:

1. Створення підтримуючого та емоційно благополучного середовища. Вивчення та забезпечення здоров'я психічного розвитку дитини передбачає акцент на створенні конструктивного сімейного клімату. Важливим елементом є регулярне спілкування та надання емоційної підтримки. Створення атмосфери взаєморозуміння та підтримки сприяє позитивному розвитку психіки дитини.

2. Розвиток емоційного інтелекту та саморегуляції. В процесі виховання важливо навчати дитину розпізнавати та адекватно виражати свої емоції.

Заохочення розвитку навичок саморегуляції та стресостійкості сприяє формуванню психологічної готовності до шкільного навчання.

3. Стимулювання навчального інтересу та самостійності. Здійснення активної підтримки в процесі вивчення та надання можливостей для самостійних дій та прийняття рішень сприяє не лише розвитку пізнавальних навичок, але й формує позитивні ставлення до навчання.

4. Впровадження режиму та стабільності. Забезпечення сталого графіку дня та врахування часу для навчання, відпочинку та ігор є ключовим фактором створення оптимального середовища для формування психологічної готовності дитини до навчання в школі.

5. Розвиток соціальних навичок та взаємодії з оточуючими. Активна участь у групових іграх та соціальних заходах є ефективним методом розвитку соціальних навичок. Залучення дитини до таких заходів формує позитивні соціальні вміння та сприяє ефективній взаємодії з оточуючими.

6. Заохочення самооцінки та розвитку відповідальності. Позитивне оцінювання досягнень дитини та надання підтримки у вирішенні проблем є необхідним елементом створення психологічної стабільності. Заохочення відповідальності за власні дії сприяє розвитку самостійності та психічної стійкості.

7. Увага до індивідуальних особливостей. При вихованні дитини необхідно систематично спостерігати за її індивідуальними особливостями та адаптувати виховательські підходи відповідно до її потреб і інтересів.

8. Активне включення в навчання. Активне залучення дитини до різноманітних методів навчання та розвитку допомагає стимулювати інтерес до навчання та формує позитивне ставлення до процесу освіти.

Висновки по розділу 2.

1. Експериментальна база дослідження: у дослідженні брало участь 45 дошкільнят та 45 їх матерів з м. Дніпра.

Мета дослідження: вивчити вплив стилів сімейного виховання на готовність входження дітей у шкільне життя.

Етапи дослідження:

1. планування дослідження, пошук та підготовка методики;
2. проведення діагностики рівня готовності дошкільнят до шкільного навчання з використанням методики;
3. обробка та первинний аналіз отриманих емпіричних даних;
4. оформлення результатів емпіричного дослідження.

Хід дослідження:

Дослідження проводилося протягом декількох днів по 20-40 хвилин.

Тривалість групового тестування може тривати від 20 до 40 хвилин залежно від обсягу групи та здібності дітей.

Загальні правила індивідуальної діагностики:

1. Обстеження займає 10 – 20 хвилин.
2. У процесі роботи важливо якомога докладніше фіксувати всі особливості відповідей та поведінки дитини. У ході тестування не можна поправляти дитину, просити її подумати ще раз, вказуючи на помилки.

Розмовляти треба спокійно та доброзичливо.

3. Інструкції до індивідуальних завдань повинні бути абсолютно однаковими для всіх дітей, варіювати чи змінювати текст не можна.

4. Індивідуальну діагностику можна проводити у 2 – 3 прийоми, а необов'язково відразу.

Порядок проведення методик:

- методика «Будиночок»;
- методика «Графічний диктант»;
- методики визначення шкільної зрілості;

- методика «Батьківські відносини».

Діагностика здійснювалася поетапно відповідно до завдань дослідження.

На першому етапі проводилося обстеження дошкільнят з метою визначення їхньої психологічної готовності до школи. Враховуючи, що психологічна готовність до шкільного навчання передбачає сформованість таких її компонентів як інтелектуальний, вольовий та мотиваційний, були використані такі методики, як «Будиночок», «Графічний диктант», методика визначення шкільної.

Метою застосування методики «Будиночок» є виявлення вміння дитини орієнтуватися у своїй роботі на зразок, вміння точно скопіювати його, особливостей розвитку довільної уваги та просторового сприйняття.

Наступна методика, використана на дослідження шкільної готовності - «Графічний диктант». Вона спрямована на виявлення вміння уважно слухати та точно виконувати найпростіші вказівки дорослого, правильно відтворювати на аркуші паперу заданий напрямок лінії. «Графічний диктант» проводився лише фронтально.

Також використовувалася методика визначення шкільної зрілості. Успішність виконання цього тесту свідчить про рівень спостережливості, уваги, пам'яті, характеризує розвиток дрібних м'язів кисті, а також дає уявлення про рівень соціального розвитку дитини.

Наступний етап нашого дослідження полягав у виявленні характеру батьківських відносин. Було також проведено обстеження батьків, використовуючи методику «Батьківські стосунки».

Батьківське ставлення розуміється як система різноманітних почуттів стосовно дитині, поведінкових стереотипів, що практикуються у спілкуванні з нею, особливостей сприйняття та розуміння характеру та особистості дитини, її вчинків.

Для виявлення взаємовпливу досліджуваних параметрів було використано коефіцієнт кореляції Пірсоном. Він дозволяє виявити наявність

значних взаємозв'язків між психологічною готовністю до шкільного навчання дитини та стилем виховання батька.

2. В емпіричній частині цієї роботи були досліджені сформованість психологічної готовності до шкільного навчання вихованців підготовчої групи та стиль виховання батьків, а також виявлено їхній взаємозв'язок.

Результати проведеного дослідження показали, що в основному сформованість всіх компонентів готовності дітей до школи відповідає високому та середньому рівню.

Для визначення інтелектуальної та емоційної зрілості було використано методикою «Будиночок». У (70%) дітей ці компоненти перебувають у рівні.

За методикою «Графічний диктант» Д.Б. Ельконіна, що також визначає емоційну сферу, (63,5%) дітей мають високий рівень, (23%) – середній рівень розвитку передумов навчальної діяльності.

За методикою шкільної зрілості, яка спрямована на визначення інтелектуальної та соціальної сфер (53%) дошкільнят є зрілими до шкільного навчання, (40%) мають середньо-зрілий рівень готовності до школи, який також є добрим показником.

За методикою «Батьківські відносини» у виявленні стилю виховання матерів, аналіз результатів діагностики переважаючих стилів виховання показав, що у сім'ях обстежуваних дітей представлені різні стилі, такі як: «Прийняття - заперечення», «Кооперація», «Сімбіоз», «Соціальна гіперсоціалізація», «Маленький невдаха». У той же час, розподіл їх за ступенем виразності різне. Найчастіше зустрічаються такі стилі виховання, як «Прийняття – неприйняття», «Сімбіоз», «Кооперація».

Таким чином, формування психологічної готовності дітей до шкільного навчання позитивно впливають такі стилі виховання як «Прийняття», «Кооперація»(0,36), «Контроль». Негативно - "Відкидання", "Сімбіоз" (-0,5), "Інфантилізм" (-0,47) і низький "Контроль" (-0,39).

На заключному етапі дослідження був оцінений характер залежності між відносинами матерів до дітей та їх психологічною готовністю до школи. В

результаті використання коефіцієнту кореляції Пірсона було встановлено значні кореляційні зв'язки між стилем виховання та компонентами психологічної готовності. Так було виявлено зв'язки між емоційною сферою та стилями виховання: «Симбіоз», «Прийняття», «Кооперація». Виявились зворотні кореляційні зв'язки між інтелектуальною складовою готовності дитини до школи та такими стилями виховання, як: «Відкидання», «Симбіоз», «Контроль», між соціальною сферою та стилем виховання «Контроль».

Таким чином, проведене дослідження показує, що існує певний зв'язок між стилем виховання та рівнем психологічної готовності до шкільного навчання.

Для реалізації найоптимальнішого материнського стилю виховання для ефективного формування психологічної готовності дитини до шкільного навчання можна рекомендувати враховувати наступні аспекти:

1. Створення підтримуючого та емоційно благополучного середовища. Вивчення та забезпечення здоров'я психічного розвитку дитини передбачає акцент на створенні конструктивного сімейного клімату. Важливим елементом є регулярне спілкування та надання емоційної підтримки. Створення атмосфери взаєморозуміння та підтримки сприяє позитивному розвитку психіки дитини.

2. Розвиток емоційного інтелекту та саморегуляції. В процесі виховання важливо навчати дитину розпізнавати та адекватно виражати свої емоції. Заохочення розвитку навичок саморегуляції та стресостійкості сприяє формуванню психологічної готовності до шкільного навчання.

3. Стимулювання навчального інтересу та самостійності. Здійснення активної підтримки в процесі вивчення та надання можливостей для самостійних дій та прийняття рішень сприяє не лише розвитку пізнавальних навичок, але й формує позитивні ставлення до навчання.

4. Впровадження режиму та стабільності. Забезпечення сталого графіку дня та врахування часу для навчання, відпочинку та ігор є ключовим фактором

створення оптимального середовища для формування психологічної готовності дитини до навчання в школі.

5. Розвиток соціальних навичок та взаємодії з оточуючими. Активна участь у групових іграх та соціальних заходах є ефективним методом розвитку соціальних навичок. Залучення дитини до таких заходів формує позитивні соціальні вміння та сприяє ефективній взаємодії з оточуючими.

6. Заохочення самооцінки та розвитку відповідальності. Позитивне оцінювання досягнень дитини та надання підтримки у вирішенні проблем є необхідним елементом створення психологічної стабільності. Заохочення відповідальності за власні дії сприяє розвитку самостійності та психічної стійкості.

7. Увага до індивідуальних особливостей. При вихованні дитини необхідно систематично спостерігати за її індивідуальними особливостями та адаптувати виховательські підходи відповідно до її потреб і інтересів.

8. Активне включення в навчання. Активне залучення дитини до різноманітних методів навчання та розвитку допомагає стимулювати інтерес до навчання та формує позитивне ставлення до процесу освіти.

ВИСНОВКИ

1. Психологічна готовність до шкільного навчання - це комплекс психічних і психологічних якостей та навичок, які дозволяють дитині успішно адаптуватися до нового етапу життя в школі.

Існує кілька важливих зарубіжних теорій психологічної готовності до шкільного навчання, які досліджують важливі аспекти розвитку дитини перед вступом до школи. Деякі з цих теорій враховують когнітивні, емоційні та соціальні аспекти готовності. Ось деякі з них:

– Теорія Дж.Дьюї. Він розглядав готовність до шкільного навчання як здатність дитини взаємодіяти з навколишнім світом через діяльність та експерименти. Дж. Дьюї розкриває принципи активного навчання: виділення активного вивчення, експериментів та самостійності у процесі навчання.

– Теорія Ж. Піаже. Він визначав готовність до навчання як ступінь розвитку когнітивних функцій та здатність дитини розуміти абстрактні концепції. Ж. Піаже розкривав стадії розвитку особистості. На його думку навички можуть бути засвоєні лише на певному етапі розвитку особистості.

– Теорія Б. Блума. Він описав таксономію цілей навчання, яка включає когнітивний, емоційний та соціальний аспекти, готовність до навчання включає розвиток як когнітивних, так і не когнітивних компонентів.

Основні компоненти психологічної готовності до шкільного навчання включають:

1. когнітивна готовність:

– когнітивні навички: здатність до мислення, розв'язання завдань, сприйняття та запам'ятовування інформації;

– мовленнєва готовність: розвиненість мовленнєвих навичок, які необхідні для сприйняття і висловлювання думок.

Когнітивна готовність - це сукупність психічних функцій та навичок, які визначають готовність дитини до усвідомленого сприйняття і розуміння навколишнього світу, а також до виконання когнітивних завдань та вивчення нового матеріалу.

2. емоційна готовність:

- емоційна стійкість: здатність контролювати емоції та пристосовуватися до стресових ситуацій;
- мотивація до навчання: зацікавленість у вивченні нового матеріалу, досягнення навчальних цілей;

Емоційна готовність до шкільного навчання визначається психічною готовністю дитини вирішувати емоційні завдання, контролювати власні почуття та емоції, а також встановлювати позитивні відносини з іншими учасниками навчального процесу. Цей аспект готовності важливий для адаптації до нового соціального середовища школи і взаємодії з учителями та однолітками.

3. соціальна готовність:

- соціальні навички: здатність взаємодіяти з іншими дітьми та дорослими, вміння вступати в соціальні відносини;
- сприйняття соціальних ролей: розуміння своєї ролі в групі, відповідальність за власні дії.

4. фізична готовність:

- моторика: здатність до фізичної активності, яка може бути важливою для участі в різних видах діяльності в школі.

Фізична готовність до шкільного навчання включає в себе різні аспекти, пов'язані із здоров'ям, фізичною активністю та розвитком дитини. Цей компонент психологічної готовності визначає, наскільки дитина готова до фізичних викликів шкільного життя.

Фізична готовність важлива для загального розвитку дитини і має велике значення для її успішної адаптації до шкільного середовища. Родина та школа можуть сприяти розвитку фізичної готовності шляхом забезпечення правильного харчування, створення умов для фізичної активності та надання інформації про здоровий спосіб життя.

5. активність та саморегуляція :

– спроможність до самостійного вирішення завдань: розвиненість навичок самостійного вирішення проблем та завдань.

– самоконтроль та саморегуляція: здатність контролювати свої дії та реакції.

Активність означає наявність енергії та бажання взаємодіяти з оточуючим світом, виконувати різноманітні дії і завдання.

Взаємодія між активністю та саморегуляцією створює оптимальні умови для успішної адаптації дитини до шкільного навчання та ефективного виконання різноманітних завдань. важливо, щоб дитина навчалася керувати своєю енергією, емоціями та діями, щоб досягати успіху у навчанні та соціальному взаємодії.

2. Стиль батьківського виховання описує загальний підхід батьків до виховання своїх дітей. Він включає в себе різні аспекти, такі як рівень вимогливості, рівень теплоти і підтримки, методи дисципліни та способи взаємодії.

Одна із найвідоміших класифікацій стилів батьківського виховання була запропонована американською психологинею Д. Баумрінд:

– авторитарний стиль: висока вимогливість, низький рівень теплоти. Батьки встановлюють жорсткі правила та очікують їх дотримання без обговорення. Контроль високий, але теплоти та підтримки для дитини невістачає. Батьки можуть бути вимогливими та суворими, але підтримка та теплота для дитини обмежена;

– демократичний (авторитетний) стиль: висока вимогливість, високий рівень теплоти. Батьки встановлюють чіткі правила, але також висловлюють теплоту та підтримку. Взаємодія заснована на співпраці та взаєморозумінні. Батьки, які використовують цей стиль, виявляють теплоту, підтримку та взаєморозуміння у взаємодії з дітьми;

– пермісивний стиль: низький рівень вимогливості, високий рівень теплоти відносин. Батьки дозволяють дітям визначати правила та не ставлять

жорстких обмежень. Є велика свобода, але може бути відсутній необхідний контроль. Батьки проявляють високий рівень теплоти відносин, є доступними, надають дітям багато підтримки та проявів теплоти відносин.

Ця класифікація є однією з основних основ для вивчення впливу батьківського виховання на розвиток дітей у психології. Слід зазначити, що концепція батьківського виховання є складною, і інші дослідники також розглядали різні аспекти та варіації стилів.

У своїй класифікації Е. Маккобі і Дж. Мартіна виділили два основні типи батьківських стилів, залежно від того, на що більше акцентує увагу сім'я [70]:

– орієнтовані на завдання (деспотичний): це сім'ї, в яких робиться акцент на досягнення цілей та дотриманні правил. Батьки, які обирають цей стиль, можуть чинити значний тиск на дітей щодо досягнення успіху, виконання завдань та визначених стандартів. Акцент стилю здійснюється на вимогливості, порядку та виконанні завдань;

– орієнтовані на відносини (авторитетний): сім'ї, в яких головний акцент робиться на взаєморозумінні, теплоті та розвитку відносин. Батьки, які використовують цей стиль, надають значення взаєморозумінню, співпраці та емоційній підтримці. Акцент стилю здійснюється на теплоті, взаєморозумінні та розвитку позитивних відносин.

Ці класифікації розширюють розуміння різноманітності батьківських стилів та їх вплив на розвиток дитини. Однак важливо враховувати, що це лише деякі з існуючих класифікацій, і дослідження в галузі стилів батьківського виховання постійно розвиваються.

Механізми формування стилів батьківського виховання базуються на різних факторах, таких як особистість батьків, їхні погляди на виховання, внутрішні переконання, соціокультурний контекст та вплив зовнішніх чинників. До основних механізмів відносяться:

1. власний досвід виховання:

– батьки формують свій стиль виховання, виходячи зі свого власного досвіду виховання в сім'ї, в якій вони виростили;

– позитивний або негативний досвід може впливати на те, як батьки взаємодіють зі своїми дітьми;

2. особистість батьків:

– індивідуальні риси особистості батьків, такі як рівень емоційної стабільності, впевненість у собі, емпатія, можуть визначати їхній підхід до виховання;

– батьки можуть віддавати перевагу конкретним методам виховання відповідно до своїх особистісних характеристик.

3. соціокультурний вплив:

– традиції, культурні цінності та очікування суспільства також впливають на те, як батьки виховують своїх дітей;

– соціокультурний контекст може визначати прийняття певних методів виховання та впливати на те, як батьки розуміють свою роль;

4. педагогічні погляди:

– освіта, яку отримали батьки, може впливати на їхні педагогічні погляди та обрані методи виховання;

– засвоєні педагогічні концепції та методи впливають на те, як батьки ставляться до виховання дітей;

5. стрес та життєві обставини:

– емоційний стан батьків, їхні стресові ситуації та обставини життя можуть впливати на їхній стиль виховання;

– стресові фактори можуть призвести до змін у поведінці батьків та їхньому ставленні до дітей;

3. Материнський стиль виховання взаємодіє з процесом формування психологічної готовності дитини до шкільного навчання через різноманітні механізми. До ключових механізмів впливу можна віднести:

1. емоційна підтримка:

– механізм: позитивна та стабільна емоційна підтримка матері створює безпечне та благополучне середовище для дитини;

– вплив: діти, які виростають у важливому та підтримуючому середовищі, частіше розвивають високий рівень самооцінки та впевненість у власних здібностях;

2. моделювання позитивного ставлення до навчання:

– механізм: материнський стиль впливає на те, яким чином дорослі відносяться до навчання та освіти;

– вплив: позитивний підхід матері до навчання може стимулювати інтерес та мотивацію дитини до отримання знань;

3. формування стійких рівнів саморегуляції:

– механізм: спосіб виховання впливає на розвиток самоконтролю та здатності дитини ефективно реагувати на стресові ситуації;

– вплив: діти, які вивчають стратегії саморегуляції та адаптації в сім'ї, мають більші шанси успішно справлятися з труднощами шкільного навчання;

4. участь у розвивальних активностях:

– механізм: вибір конкретних видів діяльності матері для спільного проведення часу впливає на психологічний розвиток дитини;

– вплив: активна участь матері в процесі розвивальних ігор та навчальних заходів сприяє формуванню позитивних психологічних установок у дитини;

5. структурованість та послідовність у вихованні:

– механізм: якість та чіткість виховання в сім'ї впливають на внутрішню організацію дитини;

– вплив: діти, які виростають у структурованому середовищі, частіше розвивають навички саморегуляції та вміння орієнтуватися в невизначеності, що є важливим для шкільного навчання;

6. створення позитивного навчального обсягу:

– механізм: вибір інтелектуально стимулюючих завдань та вправ для дитини;

– вплив: сприяє розвитку когнітивних навичок та формує позитивний настрій до навчання.

Розуміння та врахування цих механізмів дозволяє розробляти ефективні стратегії виховання для оптимального формування психологічної готовності дитини до шкільного навчання.

4. Експериментальна база дослідження: у дослідженні брало участь 45 дошкільнят та 45 їх матерів з м. Дніпра.

Мета дослідження: вивчити вплив стилів сімейного виховання на готовність входження дітей у шкільне життя.

Етапи дослідження:

1. планування дослідження, пошук та підготовка методики;
2. проведення діагностики рівня готовності дошкільнят до шкільного навчання з використанням методики;
3. обробка та первинний аналіз отриманих емпіричних даних;
4. оформлення результатів емпіричного дослідження.

Хід дослідження:

Дослідження проводилося протягом декількох днів по 20-40 хвилин.

Тривалість групового тестування може тривати від 20 до 40 хвилин залежно від обсягу групи та здібності дітей.

Загальні правила індивідуальної діагностики:

1. Обстеження займає 10 – 20 хвилин.
2. У процесі роботи важливо якомога докладніше фіксувати всі особливості відповідей та поведінки дитини. У ході тестування не можна поправляти дитину, просити її подумати ще раз, вказуючи на помилки.

Розмовляти треба спокійно та доброзичливо.

3. Інструкції до індивідуальних завдань повинні бути абсолютно однаковими для всіх дітей, варіювати чи змінювати текст не можна.

4. Індивідуальну діагностику можна проводити у 2 – 3 прийоми, а необов'язково відразу.

Порядок проведення методик:

- методика «Будиночок»;
- методика «Графічний диктант»;
- методики визначення шкільної зрілості;
- методика «Батьківські відносини».

Діагностика здійснювалася поетапно відповідно до завдань дослідження.

На першому етапі проводилося обстеження дошкільнят з метою визначення їхньої психологічної готовності до школи. Враховуючи, що психологічна готовність до шкільного навчання передбачає сформованість таких її компонентів як інтелектуальний, вольовий та мотиваційний, були використані такі методики, як «Будиночок», «Графічний диктант», методика визначення шкільної.

Метою застосування методики «Будиночок» є виявлення вміння дитини орієнтуватися у своїй роботі на зразок, вміння точно скопіювати його, особливостей розвитку довільної уваги та просторового сприйняття.

Наступна методика, використана на дослідження шкільної готовності - «Графічний диктант». Вона спрямована на виявлення вміння уважно слухати та точно виконувати найпростіші вказівки дорослого, правильно відтворювати на аркуші паперу заданий напрямок лінії. «Графічний диктант» проводився лише фронтально.

Також використовувалася методика визначення шкільної зрілості. Успішність виконання цього тесту свідчить про рівень спостережливості, уваги, пам'яті, характеризує розвиток дрібних м'язів кисті, а також дає уявлення про рівень соціального розвитку дитини.

Наступний етап нашого дослідження полягав у виявленні характеру батьківських відносин. Було також проведено обстеження батьків, використовуючи методику «Батьківські стосунки».

Батьківське ставлення розуміється як система різноманітних почуттів стосовно дитині, поведінкових стереотипів, що практикуються у спілкуванні з нею, особливостей сприйняття та розуміння характеру та особистості дитини, її вчинків.

Для виявлення взаємовпливу досліджуваних параметрів було використано коефіцієнт кореляції Пірсоном. Він дозволяє виявити наявність значних взаємозв'язків між психологічною готовністю до шкільного навчання дитини та стилем виховання батька.

5. В емпіричній частині цієї роботи були досліджені сформованість психологічної готовності до шкільного навчання вихованців підготовчої групи та стиль виховання батьків, а також виявлено їхній взаємозв'язок.

Результати проведеного дослідження показали, що в основному сформованість всіх компонентів готовності дітей до школи відповідає високому та середньому рівню.

Для визначення інтелектуальної та емоційної зрілості було використано методика «Будиночок». У (70%) дітей ці компоненти перебувають у рівні.

За методикою «Графічний диктант» Д.Б. Ельконіна, що також визначає емоційну сферу, (63,5%) дітей мають високий рівень, (23%) – середній рівень розвитку передумов навчальної діяльності.

За методикою шкільної зрілості, яка спрямована на визначення інтелектуальної та соціальної сфер (53%) дошкільнят є зрілими до шкільного навчання, (40%) мають середньо-зрілий рівень готовності до школи, який також є добрим показником.

За методикою «Батьківські відносини» у виявленні стилю виховання матерів, аналіз результатів діагностики переважаючих стилів виховання показав, що у сім'ях обстежуваних дітей представлені різні стилі, такі як: «Прийняття - заперечення», «Кооперація», «Сімбіоз», «Соціальна гіперсоціалізація», «Маленький невдаха». У той же час, розподіл їх за ступенем виразності різне. Найчастіше зустрічаються такі стилі виховання, як «Прийняття – неприйняття», «Сімбіоз», «Кооперація».

Таким чином, формування психологічної готовності дітей до шкільного навчання позитивно впливають такі стилі виховання як «Прийняття», «Кооперація»(0,36), «Контроль». Негативно - "Відкидання", "Сімбіоз" (-0,5), "Інфантилізм" (-0,47) і низький "Контроль" (-0,39).

На заключному етапі дослідження був оцінений характер залежності між відносинами матерів до дітей та їх психологічною готовністю до школи. В результаті використання коефіцієнту кореляції Пірсона було встановлено значні кореляційні зв'язки між стилем виховання та компонентами психологічної готовності. Так було виявлено зв'язки між емоційною сферою та стилями виховання: «Симбіоз», «Прийняття», «Кооперація». Виявились зворотні кореляційні зв'язки між інтелектуальною складовою готовності дитини до школи та такими стилями виховання, як: «Відкидання», «Симбіоз», «Контроль», між соціальною сферою та стилем виховання «Контроль».

Таким чином, проведене дослідження показує, що існує певний зв'язок між стилем виховання та рівнем психологічної готовності до шкільного навчання.

Для реалізації найоптимальнішого материнського стилю виховання для ефективного формування психологічної готовності дитини до шкільного навчання можна рекомендувати враховувати наступні аспекти:

1. Створення підтримуючого та емоційно благополучного середовища. Вивчення та забезпечення здоров'я психічного розвитку дитини передбачає акцент на створенні конструктивного сімейного клімату. Важливим елементом є регулярне спілкування та надання емоційної підтримки. Створення атмосфери взаєморозуміння та підтримки сприяє позитивному розвитку психіки дитини.

2. Розвиток емоційного інтелекту та саморегуляції. В процесі виховання важливо навчати дитину розпізнавати та адекватно виражати свої емоції. Заохочення розвитку навичок саморегуляції та стресостійкості сприяє формуванню психологічної готовності до шкільного навчання.

3. Стимулювання навчального інтересу та самостійності. Здійснення активної підтримки в процесі вивчення та надання можливостей для самостійних дій та прийняття рішень сприяє не лише розвитку пізнавальних навичок, але й формує позитивні ставлення до навчання.

4. Впровадження режиму та стабільності. Забезпечення сталого графіку дня та врахування часу для навчання, відпочинку та ігор є ключовим фактором створення оптимального середовища для формування психологічної готовності дитини до навчання в школі.

5. Розвиток соціальних навичок та взаємодії з оточуючими. Активна участь у групових іграх та соціальних заходах є ефективним методом розвитку соціальних навичок. Залучення дитини до таких заходів формує позитивні соціальні вміння та сприяє ефективній взаємодії з оточуючими.

6. Заохочення самооцінки та розвитку відповідальності. Позитивне оцінювання досягнень дитини та надання підтримки у вирішенні проблем є необхідним елементом створення психологічної стабільності. Заохочення відповідальності за власні дії сприяє розвитку самостійності та психічної стійкості.

7. Увага до індивідуальних особливостей. При вихованні дитини необхідно систематично спостерігати за її індивідуальними особливостями та адаптувати виховательські підходи відповідно до її потреб і інтересів.

8. Активне включення в навчання. Активне залучення дитини до різноманітних методів навчання та розвитку допомагає стимулювати інтерес до навчання та формує позитивне ставлення до процесу освіти.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Берегова Н., Федорчук П. Вплив сімейного виховання на формування особистості дитини // Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2020. Випуск 6. С.10-15
2. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2-х кн. – Кн. 1: Особистісноорієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І.Д. Бех. К. : Либідь, 2003. 344 с.
3. Бех І.Д. Я як джерело духовного саморозвитку особистості / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія. 2011. № 3. – С. 5-16.
4. Большакова І. В. Проблеми психологічної готовності дитини до школи / І.Большакова // Початкова школа. 2005. № 4. С. 4-7.
5. Боришевський М. Сімейне виховання як гарант морального становлення особистості //Початкова школа. 1991. №4. С.4-9
6. Булах І.С. Конструктивна дилема психологічних механізмів захисту на адаптивні та неадаптивні / І.С.Булах, Т.В. Кириченко // Психологія: Збірник наукових праць. – Вип. II. (НПУ імені М.П.Драгоманова). Київ, 1998. С.38-43.
7. Бурдіна В. В. Психологічна готовність та адаптація дітей до навчання в школі // Психологічна газета. 2007. № 19. С.13-29.
8. Видра О.Г. Вікова та педагогічна психологія: Навчальний посібник / О.Г. Видра – [Електронний ресурс]. URL: http://libfree.com/107395432_psihologiyapsihologichna_harakteristika_dos_hkilnogo_viku.html#244
9. Вікова та педагогічна психологія (О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. К. : Просвіта, 2001. 416 с.
10. Власова О.І. Педагогічна психологія : навч. посібник / О.І. Власова. К. : Либідь, 2005. 400 с.
11. Власова О.І. Психологічні особливості матері як чинник формування якості прихильності дитини / О.І. Власова, Л.В. Жихарева //

Вісник Національного університету оборони України. Зб-к наук. праць. – К.: НУОУ, 2015. – Вип. 2 (45). 294 с. С. 27-32.

12. Гненна, Л. Ф., Ланчук, Г. І. Адаптація молодших школярів до навчально – виховного процесу // Біологічні дослідження 2014. С. 347-348.

13. Готовність дитини до навчання / Упоряд. Максименко С. Д., Максименко К. С, Главник О. П. К. : Мікрос СВС, 2003.

14. Діагностика готовності дітей до школи / [упоряд.: О. Дєдов]. – Хотин, 2014. 194 с.

15. Каафарані А. М. Невротичні розлади у дітей, як наслідок психотравмуючих подій/А. М. Каафарані / Чоловіче здоров`я, гендерна та психосоматична медицина. 2018. № 1. С. 28 – 32.

16. Католик Г.В. Дитяча та юнацька психотерапія: теорія та практика в сучасних наукових дослідженнях. Вид. 2-ге, доповнене / Г.В. Католик. – Львів: Видавництво Астролябія, 2012. 311 с.

17. Колесникова І. С. Психологічні особливості дошкільного віку // Молодий вчений. 2018. №48(1). С. 14-16.

18. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості. – К.: Радянська школа, 1989. 608 с.

19. Кочерга О. Психофізіологія дошкільника: реалії та міфи вступу до школи / О.Кочерга // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2010. № 7. С. 30-41

20. Кривоніс М.Л. Школа майбутніх відмінників: психологічні заняття з підготовки дітей до навчання в школі/ М.Л.Кривоніс, О.Л.Дроботій. Х.:Вид – во «Ранок», 2016. 176 с. (Серія «Дошкільному психологу»).

21. Кротенко В.І. Вплив стилю сімейного виховання на формування акцентуації характеру у підлітків/В.І.Кротенко, І.С.Заставна//Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 19:Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. Випуск 28. С.290-293

22. Ладивір С. Дошкільник напередодні шкільного життя / С.Ладивір // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2010. № 7. С. 4-13

23. Ладивір С.О. Як живеться шестирічним школярам? / С. О. Ладивір // Дошкільне виховання. 2003. № 6. С. 3–5.
24. Максименко С.Д. Теоретичні проблеми самоздійснення особистості / С.Д. Максименко Педагогіка і психологія. 2008. № 1. С. 47-56.
25. Максименко С.Д. Психологія особистості: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / С.Д. Максименко, К.С. Максименко, М. В.Папуча. К. : ТОВ "КММ", 2007. 296с.
26. Малкович М. М. Стили сімейного виховання та їх роль у формуванні гендерних уявлень дітей дошкільного віку / М. М. Малкович // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПНУ «Проблеми загальної та педагогічної психології». К., 2010. Т. XII. Ч. 4. С. 272–280.
27. Маноха І.П. Психологія потаємного “Я” / І.П. Маноха. К. : Поліграфкнига, 2001. 448 с.
28. Москаленко В.В. Соціалізація особистості : монографія / В.В. Москаленко. К.: Вид-во Фенікс.: 2013. 460 с.
29. Назаренко Г. І. Готовність дітей до навчання в школі як психологопедагогічний феномен / Г. І. Назаренко // Проблеми дидактичного забезпечення навчального процесу: Збірник наукових праць. Проблеми сучасного мистецтва і культури. К.: Науковий світ, 2002. С. 92-96.
30. Остапишина О. Особливості неврозів дошкільників. Збірник наукових статей студентів спеціальності "Дошкільна освіта" / за заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019. С. 195-199
31. Панок В.Г. Основи практичної психології : підручник для студ. вищ. навч. закл. / Панок В.Г., Титаренко Т.М., Чепелева Н.В., Рибалка В., Маценко В. К. : Либідь, 2003. 536 с.
32. Піроженко Т.О. Психічний розвиток дитини дошкільного віку: досвід роботи сучасного дошкільного навчального закладу / Т.О. Піроженко. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2003. 168 с.

33. Прийменко В. Вплив сім'ї на успішне навчання дитини/ В.Прийменко// Початкова школа. 2006. №3. С.52-57
34. Поліщук С.А. Методичний довідник з психодіагностики / С.А. Поліщук. Суми: Університетська книга, 2009.
35. Практична психологія. Старший дошкільний вік / Упоряд. О.А. Атемасова. – Х.: Вид-во «Ранок», 2010. 176 с.
36. Проблеми розвитку та корекція емоційної сфери старших дошкільників / Упоряд. О.А. Атемасова. Х.: Вид-во «Ранок», 2010. 176 с.
37. Проскуренко Т.Я. Вплив стилю сімейного виховання на становлення самооцінки молодшого школяра. Режим доступу: <http://olSPACE.wunu.edu.ua/handle/316497/31110>
38. Становлення внутрішньої картини світу дошкільника : монографія / [Т.О. Піроженко, С.О. Ладивір, О.О. Вовчик-Блакитна та ін.] ; за ред. Т.О. Піроженко. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 236 с.
39. Таран О. В. Психологічна готовність дитини до школи : діагностика та формування / О. В. Таран. К. : Шкільний світ, 2010. 127 с.
40. Тарасюк Л.М. Стилі батьківського виховання як чинник формування міжособистісної взаємодії дітей у дошкільному віці // Серія «Психологія і педагогіка. 2014. Випуск 26. С.125-127.
41. Терещенко Л.А., Олінковська Т.А. Причини й механізми виникнення невротичних розладів особистості дитини з погляду сучасної педагогічної психології //Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, Том І. Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. 2018. Вип. 48. С. 60 – 65.
42. Теслюк П.В. Проблеми психологічної репрезентації психіки суб'єкта / П. В. Теслюк // ППСР . 1999. № 6. С. 17-19.
43. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості / Т. М. Титаренко. К. : Марич, 2009. 232 с.

44. Фроленкова Н. О., Купіна І. О. Адаптація дітей дошкільного та молодшого шкільного віку до навчання в умовах воєнного стану // Перспективи та інновації науки. 2022. № 7(12). С. 471-482
45. Фурман А.В. Психодіагностика особистісної адаптованості / А.В. Фурман. – Тернопіль: "Економічна думка", 2000. 197с.
46. Фурман А.В. Психологія Я-концепції / А.В. Фурман, О.Є. Гуменюк. – Львів : Новий Світ-2000, 2006. 360 с.
47. Чепелєва Н.В. Наративні психотехнології / Чепелєва Н.В., Смульсон М.Л., Шиловська О.М., Гуцол С.Ю. // Н.В. Чепелєва (заг. ред.). – К.: Главник, 2007. 144с. (Серія "Психологічний інструментарій")
48. Шадських Ю.Г., Піча В. М. Психологія: Короткий навчальний словник: терміни і поняття / Ю.Г. Шадських, В.М. Піча. Львів: Магнолія, 2008. – 276 с.
49. Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник. – Х.: Прапор, 2004. 640 с.
50. Шиколенко Т.І. Вплив сім'ї на становлення образу «Я» у дітей / Т.І. Шиколенко // Актуальні проблеми практичної психології : збірник наукових праць. – Херсон, В.С., 2007. С. 236-239.
51. Яблонська Т.М. Розвиток ідентичності дитини в системі сімейних взаємин : [монографія] / Т.М.Яблонська. – Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2013. 444 с.
52. Abraham K. The influence of Oral Erotism on Character Formation. 1924
53. Ainswarth M. Mary D. Salter Amsworth // O'Connell A., Russo N. (eds). Models of achievement reflections of eminent women in psychology. – N Y., 1983. P. 200-219.
54. Ainsworth V., Blehar M., Waters E., Walls S. Patters of attachment: a psychological study of the strange situation. – N. J., 1978.
55. Baumrind, D. "Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior." Genetic Psychology Monographs. 1967. № 75(1). P. 43-88.

56. Behrens KY, Hesse E, Main M «Mothers' attachment status as determined by the Adult Attachment Interview predicts their 6-year-olds' reunion responses: a study conducted in Japan». *Developmental Psychology*. 2007. № 43 (6). P. 1553-1567.
57. Bion W. R. Language and the schizophrenic. In: Klein M., Heimann P., Money-Kyrle R. E. (eds.) *New directions in psycho-analysis*. Basic Books, N.Y.
58. Bloom B. *Taxonomy of Educational Objectives* University of Chicago Press. 1994. 264 p.
59. Bronfenbrenner U. *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press. 1981. 349 p
60. Cassidy J. The self and related to mother child attachment at age six children // *Child Development*. 1988. Vol. 59. P. 121–134.
61. Chandler M. Egocentrism and antisocial behavior: the assessment and training of social perspective taking skills // *Developmental Psychology*. 1973. Vol. 9. – P. 326–332.
62. Crittenden PM *Raising parents: attachment, parenting and child safety*. Devon and Oregon: Willan Publishing. 2008
63. Dewey J. *Experience and Education* 1997. 96 p.
64. Erikson E. *Identity: Youth and Crisis* WW Norton & Co. 1968. 336 p.
65. Fraley R.C., Shaver P.R. Adult romantic attachment: Theoretical developments, emerging controversies, and unanswered questions // *Review of General Psychology*. 2000. Vol. 4. P. 132–154.
66. Hartmann H. Ego psychology and the problem of adaption. *International University Press*, N.Y. 175 207. Hartmann H. *Psychoanalysis and Developmental Psychology* // *The Psychoanalytic Study of the Child*. 1950. № 5.
67. Jacobsen T., Edelstein W., Hofmann V. A longitudinal study of the relation between representations of attachment in childhood and cognitive functioning in childhood and adolescence // *Developmental Psychology*. 1994. Vol. 30. P. 112–124.

68. Kennedy H., Moran G. Reflections on the aim of child analysis // The Psychoanalytic Study of the Child. 1991. № 46.
69. Kohut H. The analysis of the self. A systematic approach to the psychoanalytic treatment of narcissistic personality disorders. International University Press, N.Y. 1971
70. Maccoby, E. E., & Martin, J. A. "Socialization in the context of the family: Parent–child interaction." In P. H. Mussen & E. M. Hetherington (Eds.), Handbook of Child Psychology. 1983. Vol. 4. Socialization, Personality, and Social Development P. 1-101
71. Masterson James F. The narcissistic and borderline disorders: an integrated developmental approach. Routledge, 1981.
72. Mikulincer M., Hirschberger G., Nachmias O., Gillath O. The affective component of the secure base schema: Affective priming with representations of attachment security // J. of Personality and Social Psychology. 2002. № 81. P. 305–321.
73. Piaget J. The Language and Thought of the Child 1st. 2001. 320 p
74. Plutchik R, Kellerman H. & Conte H.R. A structural theory of ego defenses and emotions. In C.E.Izard (Ed.), Emotions in personality and psychopathology. N.Y. Plenum, 1979. P.229–257.
75. Sandler J. The Background of Safety. Int. J. Psycho-Anal.1960. № 41. P. 352-356.
76. Stem D. N. The interpersonal world of the infant. N.Y., 1985
77. Vygotsky L.S. Educational Psychology (Classics in Soviet Psychology Series. 1st. 2020. 395 p.